

CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA SERİ MUHALEMESİ USULÜ

Accelerated Proceedings in Criminal Procedure Law

İbrahim KESKİN*

Öz: Seri Muhakeme Usulü (SMU), Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 250. maddesinde onbeş fıkra halinde düzenlenmiştir. Kanun maddesinde sayılan suçlarla sınırlı olan ve belirlenen şartlar altında uygulanabilen, istisnai nitelikte özel bir ceza muhakemesi yoludur.

Kanun koyucuya göre daha az önem arz eden suçlarda bu usul uygulanmaktadır. Bu suçlara ilişkin soruşturmalarda, delillerin toplanması ve koruma tedbirlerine başvurulması olağan soruşturma yöntemleriyle aynıdır. SMU'da, şüpheli daha az bir ceza alma ümidiyle bu usulü kabul ederek muhakeme sürecine başlamaktadır. Yargılama süreci bazı şekli kurallardan arındırılmıştır. Hızlı, etkili ve suçla orantılı bir yaptırım uygulanmaktadır. Bozulan kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi amaçlanmaktadır. SMU'da şüpheli, müdafii, başsavcılık ve karar makâmı olarak mahkeme bulunmaktadır. Yetkili ve görevli mahkeme tarafından yapılan denetim sonucu hüküm kurulmaktadır.

Usulün uygulanabilmesi için, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe bulunmalıdır. CMK'nın 160/1. maddesine göre; soruşturmanın başlaması için "basit şüphe" yeterlidir. Basit şüphe, olayın gerçekliğini araştırmaya yöneliktir. "İhbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren hâlde" olayın doğru olup olmadığı kuşkusudur. SMU'da basit şüphe yerine "yeterli şüphe" bulunmalıdır. Yeterli şüphe "soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin, suçun işlendiği hususunda yeterli olmasıdır". Delillerin toplanmasından sonra şüphelinin tespit edilmesidir.

SMU'nun uygulanabilme şartları CMK ve Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği'nde belirlenmiştir. Usulün uygulanabilmesi için soruşturma aşaması bitmiş olmalıdır. Şüphelinin leh ve aleyhindeki tüm deliller toplanmalıdır. Kamu davası için yeterli şüphe içerecek delil toplanamamış veya kovuşturma olanığı yoksa kovuşturmaya **Anahtar Kelimeler:** Ceza yargılaması, ceza muhakemesinde alternatif usuller, seri muhakeme usulü, özel yargılama usulü, ceza yargılamasının hızlandırılması.

Abstract: The Serial Judgement Procedure is edited as 15. clause of 250. article in the Turkish Criminal Procedure Law. This procedure, that is limited to the crimes listed in the law article and applicable under the conditions set by law, is a special way of criminal procedure of exceptional nature.

This procedure is applied in crimes that are less important than the legislator. In investigations related to these crimes, collection of evidence and applying to measures of protection is the same as the usual investigations methods. In Serial Judgement Procedure, the suspect begins the judgement process by accept to this procedure with hoping for less punishment. The judgment process is free of some formal rules. A swift, effective and crime-proportionate sanction is enforced. To re-establish the deteriorated public order is aimed.

In Serial Judgement Procedure, advocate, there are the suspect, the attorney general's office and the court as decision authority. Judgment is established as a result of the audit conducted by the authorized and incumbent court.

For the procedure to be applicable, there must be reasonable doubt that the offense has been committed. According to 1. clause of 160. article in the Turkish Criminal Procedure Law; "simple doubt" is enough to start the investigation. Simple doubt is intended to investigating the reality of the event. It is doubt whether the event is true or not, "In the state giving the impression that a crime has been committed by the way notice or otherwise". In Serial Judgement Procedure, there should be "reasonable doubt" instead of simple doubt. Reasonable doubt, "the collected evidence at the end of investigation phases sufficient to in regards to that the crime has been committed." It is the identification of the suspect after the collection of evidence.

The conditions for the application of the Serial Judgement Procedure are determined in the Turkish Criminal Procedure Law and Serial Judgement Regulation in Criminal Procedure. For the procedure to be applied, the investigation phase must be completed. All evidence in favor and to against the suspect must be collected. If reasonable doubtful evidence could not be collected for a public action or there is no possibility of prosecution, the decision of no ground for prosecution must be made.

Keywords: Criminal justice, alternative procedures in criminal procedure, serial judgement procedure, special judgement procedure, accelerating of criminal justice.

* Kırkkale Cumhuriyet Başsavcısı, ab42202@adalet.gov.tr, ORCID: 0000-0003-0945-9785.

Makale Geliş Tarihi: 03.03.2022, Makale Kabul Tarihi: 24.03.2022

GİRİŞ

SMU, 17.10.2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonrası, CMK'nın dördüncü bölüm "*Bazı Suçlara İlişkin Muhakeme*" başlıklı 250. maddesinde düzenlenmiştir. Bu usulde, genel hükümlere tabi klasik yargılama sisteminin sakıncaları giderilmek istenmiştir. Usul genel yargılama sistemini tamamlayıcı niteliktedir. Kanunda sınırlı sayıda (katalog) belirtilen suçların yargılması bakımından kabul edilmiştir. Alternatif bir yöntemdir. Kamu davası açılması için yeterli şüphe sebepleri bulunmasına rağmen, mahkemelerin iş yükünün azaltılması, kovuşturmanın hızlandırılması amacıyla, kamu davası açılması yerine kabul edilmiş özel nitelikteki bir yargılama usulüdür. Yaptırım, Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenmektedir. Yetkili ve görevli mahkeme denetleme görevini üstlenmektedir. Bu düzenleme ceza hukukunda "*ceza kararname*" olarak da adlandırılmaktadır.

CMK'nın 160. maddesine göre, bir suç işlendiğini öğrenen Cumhuriyet savcısının görevi başlamaktadır. Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeği araştıracaktır. Adil yargılama yapılabilmesi amacıyla şüphelinin lehinde ve aleyhinde olan delilleri toplayacak, muhafaza altına alacak ve soruşturmayı tamamlayacaktır. Soruşturma evresi bittiğinde, "*kamu davasının açılmasının ertelenmesine*" karar vermediği takdirde SMU'yu uygulayacaktır. Yeterli şüphe varsa, istisnai durumlar hariç soruşturma evresinde iddianame hazırlanacaktır. Ceza yargılamasında kanundaki istisnalar dışında, kamu davası Cumhuriyet savcısı tarafından açılacaktır. Yani soruşturmayı yürüten merci kamu davasını açacaktır. Bu hususta, mukayeseli hukukta birbirinden farklı usuller bulunmaktadır. Alman Ceza Usul Kanunu'nun 170. maddesi, "*kamu davasının mecburiyeti ilkesini*" kabul etmiştir. Kamu davasının açılması yönünden yasallık sistemi benimsenmiştir. Bazı ülke mevzuatlarında, soruşturma mercii ile soruşturma tamamlandığında kamu davası açacak olan merciler ayrılmıştır. Bu kural, şüpheli bakımından daha fazla güvence oluşturmaktadır. Kara Avrupa'sında Fransa ve Belçika gibi ülkeler bu kuralı kabul etmiştir. "*Common law*" yani Anglosakson hukukunun uygulandığı ülkelerde kamu davanın açılmasına, ara bir duruşmayı üstlenen ayrı bir merci karar vermektedir.

Soruşturma sürecinde toplanan deliller ve oluşan kanaat yeterli düzeyde şüphe niteliğinde ise Cumhuriyet savcısı soruşturma evresini sonlandıracaktır. İddianame ile kamu davasını açacaktır. Soruşturma ile kovuşturma aşamalarını birbirinden ayıran ülkelerde, bu nitelikte "*bir orta aşama*" bulunmamaktadır.

SMU'da, "*soruşturma evresi sonunda toplanan deliller suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturmaktadır.*" Yeterli şüphenin oluşması sebebiyle, SMU olarak isimlendirilen bu özel yargılama usulüne başvurulmaktadır. Soruşturma dosyası kapsamında SMU uygulanmasının zorunlu olduğu anlaşılan suçlarda, bu usulün uygulanması mecburidir. "*Bu usul uygulanmaksızın düzenlenen iddianame iade edilecektir*" (Yönetmelik m. 5/10, CMK m. 174/1-c). "Uzlaştırma" ve "önödeme" de olduğu gibi SMU'da dava şartıdır.

Makale CMK'da klasik yargılama sistemine alternatif bir yöntem olan SMU'yu konu edinmiştir. Bu usul, genel yargılama kurallarına alternatif yöntemlerden birisidir. Mevcut muhakeme sistemini tamamlayıcı niteliktedir. Çağdaş ceza muhakemesi sisteminde başarılı sonuç doğuran kurumlardandır. Tezimiz bu yöntemin yargılamaya alternatif bir yöntem olmayıp onu hızlandıran ve tamamlayan seçenek bir yol olduğunu açıklama iddiasıdır. Aralarında ayırıştırılmaz organik bir bağ bulunduğunu ve birbirlerini tamamlar nitelikte olduklarını ifade etmektedir. Bu seçenek yaklaşımların günümüz muhakeme usullerinde benimsenen önemli bir kavramı ifade ettiğini belirtmektedir. Bu usule öğretilen yöneltilen eleştirileri, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararını da ele alarak okuyucuya gösterebilmeyi amaçlamaktayız. Makale de yasal düzenlemenin uygulanış şekli, uygulamada doğurduğu sorunlar ele alınacaktır. Mukayeseli hukuka atıfla kurumun daha pratik sonuçlarına dair çözüm önerileri yapılmaya çalışılacaktır. Kurumun iyileştirilmesine yönelik çözümsel tahlillere değinilecektir.

I- SERİ MUHAKEME USULÜNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

A. GENEL OLARAK

Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, "Birinci yargı reform paketi" olarak da tanımlanmaktadır. Kanun kapsamında ceza muhakemesine SMU adlı yeni bir muhakeme usulü getirilmiştir. Kanunun 23. maddesiyle, CMK'nın mülga 250. maddesi, başlığıyla birlikte yeniden düzenlenmiştir. Kanunun 31. maddesiyle CMK'ya geçici 5. madde eklenmiştir. Geçici 5. maddenin 1/c fıkrasına göre, "*250. maddede düzenlenen SMU'ya ilişkin hükümler, 01.01.2020 tarihinden itibaren uygulanmaya*" başlanmıştır.

Devlet vatandaşlara eşit, hızlı ve nitelikli bir hukuk hizmeti sunmalıdır. Adaletin sağlanması devletin görevidir ve var olmasının temel nedenidir.¹ SMU ile olağan yargılama kuralları dışında daha hızlı, etkili ve orantılı bir ceza tesisi ile bozulan kamu düzeninin yeniden tesis amaçlanmaktadır. Mahkemelerin iş yükünün azaltılması hedeflenmektedir. Öğretilerdeki görüşe göre, ceza yargılamasını hızlandırılmasını amaçlayan tüm usuller sanık aleyhinde sonuç doğurmaktadır. Ancak bu durum kasıtlı yapılmamaktadır. Soruşturma ve kovuşturmanın hızlı yapılabilmesinin zorunlu bir sonucudur.²

¹ M. Volkan Dülger, "Yargı Reformu: Gerçekten Bir Reform Mu?", (<https://www.hukukihaber.net/yargi-reformu-gercekten-bir-reform-mu-makale,7053.html>). (s.e.t. 10.12.2021)

² Albin Eser, "Theacceleration Of Criminalproceedingsandtherights Of Theaccused: Comparativeobservations As Tothe Reform Of Criminalprocedure In Europe". Maastricht Journal of EuropeanandComparativeLaw, C. 3, S. 4, 1996, ss. 341-369, s. 355;

Şüpheli tarafından bu usulün kabul edilmesiyle, olağan yargılama kurallarının uygulanmasında hukuki bir yarar bulunup bulunmadığına bakılmamaktadır.

1. Kavramsal Çerçeve

“Ceza yargılaması hukukunun konusunu, suç işleyen veya işlediği iddia olunan kişinin hangi makamlar tarafından nasıl ve ne şekilde, hangi yollardan geçerek mahkûm veya beraat edeceğine ilişkin kurallar oluşturur.”³ Başka bir tanımlamayla ceza muhakemesi, “toplum düzenini bozan ve suç olarak adlandırılan fiilin işlendiğini haber alınmasından sonra, failin bulunarak, hakkaniyete uygun bir şekilde yargılandıktan sonra, yasayla belirlenen yaptırımların uygulanmasına kadar süren kolektif faaliyettir.”⁴

SMU, kavramsal olarak yargılamayı çağırırsa da, bu kavram kurumun kapsamını tam olarak içermemektedir. Kurumdan beklenen genel yargılama faaliyetinin daha hızlı bir şekilde tamamlanmasıdır. Bu usul, genel yargılama kurumu dışında iddia, savunma ve hüküm üçlemesinin yani klasik yargılama faaliyetinin olmadığı bir süreçtir. Hızlı bir yargılama değil, hızlı bir hüküm kurulmasını amaçlamaktadır. SMU, kanunda katalog halinde sayılan bir kısım suçlarda, yapılan soruşturma sonrasında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği hallerde, uygulanmasına karar verilen bir usuldür. Amacı yargılama sürecinin kısaltılmasıdır.⁵ Bu suretle yargının iş yükünün azaltılmasına çalışılmaktadır. Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmekte olan ceza yargılamasına ilişkin özel bir usuldür.⁶

2. Hukuki Niteliği

Mukayeseli hukukta SMU “süjeler arasında anlaşma” veya “suçluluğun ön kabulü üzerine duruşma” isimleriyle düzenlenmiştir.⁷ Ceza yargılaması çekişmeli olmasının yanı sıra birlikte yürütülen bir faaliyettir. Suçun işlendiği izlenimi veren halin öğrenilmesi ile ceza soruşturması başlamaktadır. İsnat olunan suçun işlendiği sabit olunca, mahkûmiyet kararı verilerek kovuşturma sona ermektedir. Hükümde birbirinden

A. Özge Atalay, “Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü Ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller”, C.2, 2020, GSÜHFD, ss. 653-732, s. 686

³ Nevzat Toroslu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s.41

⁴ Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoglu, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 71

⁵ Mustafa Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 1465

⁶ Atalay, 2020, s. 657

⁷ AYM, Anayasa Mahkemesi, K. 2021/16,

(<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210615.pdf>, s.e.t. 31.03.2021).

farklı ve çelişkili düşünceler, tek bir düşünce kapsamında toplanmaktadır.⁸ İddia ve savunma makamları hükme aktif katılmaktadır. Hüküm verilmesinde kolektif bir faaliyet yürütülmektedir. SMU genel ceza yargılaması dışındadır. Bu usulde çekişmeli yargının aksine delil ikamesi ve delillerin tartışılması yapılmamaktadır. Hükümün kolektif faaliyet sonucu kurulmasında SMU kendi içerisinde sakıncalar barındırmaktadır.

Ceza yargılamasının ve cezanın infazının en temel amacı, bozulan toplumsal düzenin düzeltilmesi, failin rehabilite edilerek toplumla yeniden bütünleştirilmesidir. Ceza yargılaması, düzenlenen usuller bakımından uzun ve yorucu bir süreçtir. Hukuk sitemlerinde bu sakıncaları ortadan kaldırmaya yönelik yeni usuller düzenlenmiştir. Bu sistemlerde bazen adil yargılanma ilkesinden uzaklaşmakta ise de ceza yargılamasının temel ilke ve kuralların korunmasına yönelik çaba ayrıca gözlemlenmektedir. Modern ceza hukukunda, eylemin suç olmaktan çıkarılmasına dair yaklaşım daha belirgindir.⁹ Bu yaklaşım temelde üç ayrı faaliyeti kapsayacak şekilde yapılmaktadır. Doktrinde suç olmaktan çıkarma üç başlık altında belirlenmektedir. Bunlar; “suç olmaktan çıkarma”, “ceza durumundan çıkarma” ve “kovuşturmadan ayrılma” olarak ifade edilmektedir. Anayasa Mahkemesi (AYM)’nin, kanun maddesini anayasaya aykırı bulması ve iptal etmesi, “suç olmaktan çıkarmaya” örnek verilebilir.¹⁰

2004 yılında kabul edilen CMK ile yeni bir yargılama sistemi benimsenmiştir. Gelinen süreçte farklı gerekçelerle, sistem yapısından farklı yeni bir kısım düzenlemeler kabul edilmiştir.¹¹ İyi yürütülecek bir yargılama sade, hızlı ve adil olmalıdır. Hızlıca tamamlanmalıdır.¹² Yargılamada amaç maddi gerçeğe ulaşmak olduğundan, gereksiz şekil şartlarından arınmalıdır. Sonuca en güvenilir yollardan ulaşılmalıdır.¹³ Yargılamadaki zaman ve sorunların çözümüne dair atılan adımlarda, soruşturma ve kovuşturmanın iş yükünün azaltılmasına yönelik tedbirler öncelikle göze çarpmaktadır. Ülkemizde bu sürecin yansımaları olarak, bazı ceza eylemlerinin “kabahat” adı altında ayrı bir kanunda düzenlenmesi, “hükümün açıklanmasının geri bırakılması”, “kamu

⁸ Nurullah Kunter/Feridun Yenisey, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 32

⁹ Dülger, 2019, s. 7

¹⁰ Soner Demirtaş, “Türk Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma ve Ceza Vermekten Kaçınma Eğilimi”, C. 21, S. 2, 2019, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 491-515, s. 498

¹¹ Batuhan A. Baytaç, “Seri Muhakeme Usulü”, C. 8, S. 2, 2020, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, ss. 227-273, s. 232

¹² Hakan Kaşka, “Olan Ve Olması Gereken Açısından Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Muhakeme”, C. 153, 2021, TBB Dergisi, ss. 107-167, s. 111

¹³ Tahir M. Taner, Ceza Muhakemeleri Usulü, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Duygu Matbaası, İstanbul, 1950, s. 14

davasının açılmasının ertelenmesi”, “soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilmesi”, “uzlaştırma” ve “önödeme” görülebilir.

SMU’nun kanunlaşmasının en temel sebebi, yargının iş yükünü azaltabilmektir. Bu usulün ceza muhakemesi sistemindeki yeri, amaca uygunluk ve adil yargılanma ilkesine uygunluğuna dair tartışmalı konular bulunmaktadır.¹⁴ Genel kabule göre SMU hızlandırılmış özel bir yargılama usulüdür. Ancak yargılama usulü kavramı tartışmalıdır. Seri muhakeme iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, yarı oranında indirimi içeren yaptırım önerisini kabul eden şüpheli hakkında “talepname” düzenlenmektedir. İkinci aşamada, mahkeme değerlendirme yapmaktadır. AYM kararından önce mahkemenin yargılama yetkisi “*şüphelinin müdafisi huzurunda dinlemesi*” ve “*isnat olunan eylemin bu usul kapsamında bulunduğu*” tespit edilmesinden ibaretti. AYM’ nin iptal kararı ve yeni yasal düzenleme sonrasında mahkemenin değerlendirme yetkisi artmıştır.

Ceza yargılamasında “*derhal uygulama ilkesi*” hâkimdir. Maddi hukuk kuralından farklı olarak yürürlüğe giren hükmün, leh veya aleyhe olduğuna bakılmaksızın, derhal uygulanması zorunludur. SMU, ceza muhakemesine ait bir kurum olduğundan, lehte veya aleyhte olduğuna bakılmaksızın, henüz kesinleşmemiş tüm dosyalar bakımından derhal uygulanmalıdır.¹⁵ Bu genel ilkeye rağmen, öğretilde kabul gören “*evrelerden dönülemezlik*” ilkesi ile uyumlu şekilde, 7188 sayılı Kanunun 31. maddesiyle CMK’ya eklenen geçici 5/d maddesine göre, “*01.01.2020 tarihi itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda SMU uygulanmayacaktır.*” Henüz Resmi Gazete’de yayımlanmamış olan Anayasa Mahkemesi’nin, 21.04.2022 gün ve 2020/87 esas sayılı kararı ile CMK’na 7188 sayılı Kanun’un 31. maddesiyle eklenen geçici 5. maddenin (d) bendinde yer alan “*...kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış...*” ibaresinin seri muhakeme usulü yönünden Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline karar verilmiştir.¹⁶ İptal kararının yürürlüğe girmesi sonrasında, kesinleşmemiş tüm dosyalar bakımından seri muhakeme usulü uygulanacaktır.

B. MUKAYESELİ HUKUKTA SERİ MUHAKEME USULÜ

Mukayeseli hukukta suçlara atfedilen önem derecesi, olayların karmaşıklığı, çözümlenmelerindeki hukuki ve olgusal sorunlar, bilirkişi ve tanık dinlenmesinin zorunluluğu gibi hususlar dikkate alınmakla,

¹⁴ Uğur Ersoy, “Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, C. 28, S. 2, 2020. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 857-885, s. 857

¹⁵ Cumhuriyet Şahin, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 46; Yener Ünver/Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 83

¹⁶ AYM, E. 2020/87, T. 21.04.2022

farklı yargılama usullerine başvurulmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi' ne (AİHM) göre, farklı yargılama usullerine başvuru “ *kabul edilebilir*” niteliktedir.

SMU, Anglo-Amerikan hukuk sisteminde vücut bulan “ *ceza pazarlığı*” sisteminden doğmuştur. Kara Avrupası hukuk sistemini kabul edenler tarafından da benimsenmiştir. “Savunma pazarlığı” diye adlandırılan usul, Fransa ve İtalya gibi birçok ülkede uygulanmaktadır. Almanya, Belçika, Hollanda ve dünyanın her yerinde, yargılama dışı anlaşmaya dayanan resmi olmayan versiyonları gözlemlenmiştir.¹⁷ Kaynak kanun olan Alman Ceza Yargılaması Kanunu' nda 2009 yılından beri yer almaktadır. Ancak, CMK'da düzenlenmiş olan SMU bu iki düzenlemeden farklılık arz etmektedir.¹⁸ SMU, Kıta Avrupası hukuk sistemi içerisinde Fransa, İtalya, Almanya, İspanya, Polonya gibi ülkelerde uygulanmaktadır.¹⁹ Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde uygulama “ *hızlandırılmış muhakeme usulleri*” kapsamında ele alınmaktadır. Bu usul, kararın icra edilmesini kolaylaştırmaktadır. Savcının daha önemli davalara yoğunlaşmasına izin vermektedir. Bu sebeple etkili bir ceza muhakemesi aracıdır. Kurumun başarısı, tarafların bu usule teşvik edilmesine bağlıdır. Savcının ve müdafininin bu yola teşviki, savunma pazarlığının başarılı veya başarısız olmasını doğrudan belirleyebilmektedir.²⁰

Alman ceza yargılamasında, kanuni düzenleme bulunmasa da uygulamada mahkeme, savcılık ve şüpheli, delillerin tartışılması ve kurulacak hükümde ceza miktarı hususunda, duruşma haricinde anlaşma yolu bulunmaktaydı. Duruşma dışı bu uygulamanın belirmesinin temelindeki sebep, yargının artan iş yüküydü. Bu uygulama sonrasında, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu' nda 2009 yılında “ *mahkeme ve mahkeme süjeleri arasında anlaşma*” madde başlığı altında düzenleme yapılmıştır.²¹ Yasal düzenlemenin amacı, uygulamadaki anlaşmaların, yargılama sürecine hâkim olan ilkelere göre düzenlenmesidir.²² Kanununun 257/c maddesine göre, sanığın suçunu ikrar

¹⁷ Nuno Garoupa/H. Frank Stephen, “Whyplea-bargainingfailstoachieveresults in somanycriminaljusticesystems”, A newframeworkforassessment., C. 15, S. 3, 2008, Maastricht Journal of EuropeanandComparativeLaw, ss. 323-358.

(<https://journals.sagepub.com/toc/maaa/15/3>, s. 323., s.e.t. 02.04.2021).

¹⁸ Baytaz, 2020, s. 227

¹⁹ Hakan Kızılarşlan, “7188 Sayılı Kanun'la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Muhakeme Usulleri”, C. 14, S. 183-184, 2019, Bahçeşehir Üniversitesi HFD, ss. 1885-1960, s. 1897

²⁰ Garoupa/Stephen, 2008, s. 323

²¹ M. Emre Tulay, “Seri Muhakeme Usulü”, C. 85, S. 2, 2020, İzmir Barosu Dergisi, ss. 117-157, s.144; A. Gülsün Aygörmmez/Mehmet Korkmaz, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri, Onikilevha Yayınları, İstanbul, 2021, s. 53

²² Batyaz, 2020, s. 235; Kızılarşlan, 2019, s. 1904

etmesi halinde, mahkeme belli bir oranda (makul) ceza indirimini yapabilir. İkrar delili sebebiyle kurum, CMK'daki düzenlemeden ayrılmaktadır. Almanya' da, taraflar arasında anlaşmanın sağlanması bakımından, şüphelinin suçu işlediğine dair ikrarı bulunmalıdır. Yapılacak bu ikrar, sıradan bir ikrar olmamalıdır. İkrar, dosya kapsamı ile uyumlu ve inandırıcı olmalıdır.²³ Yargılama sürecinin şüpheli ikrarı ile sonlandırılması sebebiyle Alman Anayasası' na aykırılık iddiasında bulunulmuştur. Alman Anayasa Mahkemesi bu düzenlemeyi, “*hukukun üstünlüğü*”, “*adil yargılanma*”, “*mahkemelerin tarafsızlığı*”, “*masumiyet karinesi*”, “*maddi gerçeğin ortaya çıkarılması*” ilkeleri bakımından denetlemiştir. Mahkeme, bu düzenlemenin “*soruşturmanın kamusalılığı*” ve “*maddi gerçeğin araştırılması*” ilkeleriyle uyumlu olduğu sonucuna varmıştır.²⁴ Mahkeme ile sanık arasında, cezanın belirlenmesi için yapılan pazarlığın, mahkemece verilen kararın temelini oluşturmadığını belirtmiştir. Hukuki nitelendirmenin hâkim tarafından yapıldığını, cezanın orantısız ve makul şekilde belirlenmesinin ve mahkeme ile sanığın cezada uzlaşmasının aleni kurallara bağlı olduğunu belirterek iptal talebin reddetmiştir.²⁵

“*Dava pazarlığı*” olarak adlandırılan bu usul, İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu' nun 444. maddesinde düzenlenmiştir. İtalyan Anayasa Mahkemesi, hâkimin “*maddi gerçeği araştırma*” ve “*vicdani kanaat*” sonucu mahkûmiyete veya beraate karar verebileceğini belirtmiştir. Bu usul sanığın suçluluğunu ispatlama yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır. “*Ölçülülük ilkesi*” yönünden değerlendirildiğinde, usulün uygulanması sırasında hâkimin talep edilen cezayı orantısız bulması halinde uygulanmasını ret edebileceğini belirtmiştir.²⁶

2004 değişikliği ile Fransa' da “*pazarlık usulü*” kabul edilmiştir. Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu' nun 495. maddesine göre, savcı ve sanık avukatı arasında yürütülen “*itiraf anlaşması*” sanık tarafından kabul edildiğinde, sanık mahkemeye çıkmaktadır. Failin kusurlu olduğunu kabul etmesi suretiyle hızlandırılmış yargılama faaliyeti başlamaktadır.²⁷ Mahkeme, sanık ve müştekiyi avukatları huzurunda dinlemektedir. Süreç sonrasında maddi gerçeği ve delilleri incelemektedir. Anlaşmayı

²³ E. Meral Şahin, “Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması”, C. 11, S. 1, 2020, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi ss. 303-320, s. 304; Batyaz, 2020, s. 244; Atalay, 2020, s. 703

²⁴ Feridun Yenisey, “Ceza Muhakemesi Sûjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu”, C. 19, S. 2, 2013, , Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 453-470, s. 465; Baytaz, 2020, s. 237

²⁵ AYM, 31.03.2021

²⁶ Kızıllarslan, 2019, s. 1905

²⁷ Jean Pradel, “Amerikan, İtalyan ve Fransız Hukuklarıyla Karşılaştırmalı Olarak Kusurun Kabulü”, Çev. T. Zeynep Kangal, C. 73, 2007, TBB Dergisi, ss. 217-237, s. 226; Atalay, 2020, s. 715

uygun bulunduğu savcı ceza teklifini onaylamaktadır. Uygun bulmazsa kovuşturma genel hükümlere göre sonuçlandırılmaktadır. Mahkeme, savcının hukuki nitelendirmesiyle bağlı değildir. Suç vasfını belirleme, suçun sübutu, hukuksal neticeleri, teklifin sanığın özgür iradesiyle kabulü hususlarını incelemektedir.²⁸

C. CEZA MUHALEMESİNİN TEMEL İLKELERİ KAPSAMINDA SERİ MUHAEME USULÜ

Ceza muhakemesinin temel ilkeleri, kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktadır. Bu ilkelerin kaynağı sadece Anayasa değil uluslararası sözleşmeler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)' dir. Yüzlerce yıllık bir birikim sonucu oluşmuşlardır.²⁹

1. SMU'da Hukuk Devleti İlkesi

Hukuk, insanın var oluşuna bağlı bütün temel hak ve özgürlüklerin teminatıdır.³⁰ Hukuk devleti, adaleti gerçekleştiren, hukuki güvenliği sağlayan, insan haklarını koruma altına alan devlettir. Anayasa'nın ve kanunların üstünde, kanun koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkelerinin bulunduğu bilincinde olan devlettir.³¹ Hukuk devletinde, devletin asıl amacı hukukun üstünlüğünü sağlamaktır. Devlet, bu amaç doğrultusunda tüm faaliyetlerini hukuk kurallarına bağlı olarak yürütmektedir.³² Hukuk devleti ilkesi, adil yargılanma, silahların eşitliği, bağımsızlık ve tarafsızlık, kanunla kurulmuş mahkeme, makul sürede yargılanma hakkı, denetim ve aleniyet şeklinde alt unsurları içermektedir.³³ Hukuk devleti ilkesi ile insan hakları kuramları, mutlak egemenlik yani sınırlanamayan egemenlik anlayışını ortadan kaldırmıştır. Mutlak egemenlik, mutlak ve sınırsız iktidar gücünü ifade etmektedir. Bu durum hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. Hukuk devleti ilkesi, hukuka bağlı ve sınırlandırılmış devlet anlayışına dayanmaktadır.

²⁸ E. Melike Yetimoğlu, "Türk Ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuklarında Seri Muhakeme Usulüne Karşılaştırmalı Bakış", C. 1, 2019, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi ss. 59-96, s. 29; Kızılarlan, 2019, s. 1900

²⁹ Veli Ö. Özbek/N. Mehmet Kanbur/Koray Doğan/Pınar Bacaksız/İlker Tepe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012, s. 50

³⁰ Özen, 2018, s. 113

³¹ Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2019, s. 7

³² Özbek vd., 2012, s. 5.

³³ Mustafa Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 115

Hukuk devletinde hukukun üstünlüğü geçerlidir.³⁴ Tüm hukuk disiplinlerinde “hukuk devleti ilkesi” temel ilkedir.

Ceza yargılamasında iddia, savunma ve yargılama makamları sürece aktif katılmalıdır. Bu katılım aynı zamanda adil yargılanma ilkesinin sonucudur. SMU’da, muhakeme unsurlarının yargılamaya aktif katılımındaki denge, iddia makamı lehinde bozulmuştur. Bu tespit hukuk devleti ilkesini ihlal etmek suretiyle, SMU’ya yönelik eleştirilere sebebiyet vermektedir. Şüphelinin SMU uygulanmasını istememe ve genel hükümler uyarınca yargılanma talebi, SMU ile hukuk devleti ilkesinin uyumuna delalet etmektedir. Yine, şüphelinin kabulü üzerine belirlenen ceza ve güvenlik tedbirlerine mahkemece karar verilmesi bu ilkeye uygun bir yaklaşımdır. 7188 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası mahkemenin talepten önceki cezayı değiştirebilme yetkisi, bu ilke ve kurumun uyumunu güçlendirmiştir.³⁵

2. SMU’da Âdil Yargılanma İlkesi

Ceza yargılamasının temel amacı, devletin asli görevi ve varlık sebebi adil yargılanma hakkını temin etmektir. Adil yargılanma ilkesinin esas unsuru, yargılamanın uyuşmazlık öncesinde kanunla kurulan, bağımsız ve tarafsız mahkemede makul sürede, hakkaniyete uygun ve aleni şekilde yapılmasıdır.³⁶ Adil yargılanma ilkesinin temelini “*silahların eşitliği*”, “*dürüst işlem ilkeleri*” ve “*hukuki dinlenilme hakkı*” oluşturmaktadır.³⁷ Kanun bu amaç ve ilkeler çerçevesinde yazılmıştır.³⁸ Ceza yargılama sistemimize göre, kamu davası tüm delillerin eksiksiz toplanması sonrasında açılmalıdır. Duruşmada, iddia ve savunma makamları dinlenmelidir. Toplanan deliller aleni duruşmada tartışılmalıdır. Ara vermeksizin duruşma yapılmalıdır. Davanın makul sürede bitirilebilmesi için duruşmaya ancak zorunlu hallerde ara verilmelidir. Adil yargılama ilkesi, kovuşturma aşaması ile sınırlandırılmaz. Bu ilke, soruşturma ve kovuşturma aşamalarının her ikisinde de geçerlidir. SMU’nun kanunlaşmasının en temel sebebi, yargının iş yükünü azaltılmasıdır. Bu usulün ceza muhakemesi

³⁴ Cengiz Arıkan, “Türk Anayasa Hukukunda Yasama Yetkisinin Devredilmezliği İlkesi” yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Anayasa) Anabilim Dalı, Ankara, 2011, s. 109

³⁵ Ercan Yaşar, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü”, S.65, 2020/2, Adalet Dergisi, ss. 255-299, s. 284

³⁶ Hüseyin Turan, “Adil Yargılanma Hakkının İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’ndeki Yeri ve Önemi”, C. 84, 2009, TBB Dergisi ss. 213-230, s. 216; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Araştırma Bölümü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 6. Madde Rehberi (Adil Yargılanma Hakkı), Ankara, 2014, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanlığı Yayını, s.18.

³⁷ Özbek, vd.,2012, s. 56

³⁸ Bahri Öztürk, “Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Yükümlülüğü”, C.15, S.1-2, 2016, İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi, ss. 413-428, s. 413

sistemindeki yeri, amaca uygunluk ve adil yargılanma ilkesine uygunluğuna dair tartışmalı konular bulunmaktadır.³⁹

3. SMU'da Tabii Hâkim İlkesi

Tabii hâkim ilkesi, mahkemelerin kurulması, görevlerinin belirlenmesi bakımından en önemli ilkedir. Taraflar arasında uyuşmazlık oluşmadan önce mevcut kanunlar kapsamında görev, yetki ve yargılama usulü belirlenmiş olan mahkemenin hâkimine “*tabii hâkim*” ve bu ilkeye “*tabii hâkim ilkesi*” denilmektedir.⁴⁰ Tabii hâkim, yargılamaya konu uyuşmazlık öncesinde kanunla kurulmuş, kuruluş bakımından yargılamaya konu uyuşmazlık ile ilgisi bulunmayan, herkes bakımından geçerli görev ve yetkileri belirlenmiş mahkeme ve bu mahkemenin hâkimidir.⁴¹ SMU'nun uygulanması tabii hâkim ilkesi ile uyumludur.

4. SMU'da Kusur İlkesi

Kusursuz ceza olmaz ilkesi ceza hukukunun ana prensibidir. Kişinin kusuru yoksa cezalandırılması da mümkün değildir. Kusur ilkesi, failin işlediği suç sebebiyle şahsen kınanabildiği hallerde cezalandırılmasıdır.⁴² SMU'da üzerine atılı suç sübut bulan, kusurlu fail hakkında talepname düzenlenmektedir.

5. SMU'da Masumiyet Karinesi ve Etkin Soruşturma Yapılması

AİHS'nin 6/2. maddesine göre, “*Bir suç ile itham edilen herkes suçlu luğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılacaktır.*” Hukuk sistemimizde bu varsayıma, “*suçsuzluk karinesi*”, “*masumluk karinesi*” ya da “*masumiyet karinesi*” denilmektedir.⁴³ Bu karine Anayasamızın 15/2 son ve 38/4. fıkrasında düzenlenmiştir. Çağdaş hukuk sistemlerinde, insan onurunun korunması bakımından lekelenmeme hakkı önemlidir. Bu hak, korunması gereken temel haklardandır. şüpheli veya sanığa karşı kamuoyunun bakışını, önyargısını önleyici etkiye sahiptir. Suç işlendiğine dair yeterli şüphe sebeplerinin varlığı halinde Cumhuriyet savcısı kamu davası açacaktır. Suçsuzluk karinesi veya masumiyet ilkesi, kamu

³⁹ Ersoy, 2020: s. 857

⁴⁰ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 13. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2012, s. 133

⁴¹ Sühâ Tanrıver, “Tabii Hâkim İlkesi ve Medeni Yargı”, C. 104, 2013, TBB Dergisi, ss. 11-35; Nur Centel/Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 551

⁴² Mahmut Koca/İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 40

⁴³ Metin Feyzioğlu, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, C. 48, S. 1-4, 1999, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 135-163, s. 136

davası açılmasından sonraki evreye yani kovuşturma evresinde geçerlidir.⁴⁴ AYM'nin iptal kararı öncesinde, mahkemenin talepnameyi değerlendirme, suçun işlenmediği veya suç oluşmadığı kanaatiyle talepten reddi yetkisi bulunmaktaydı. Mahkeme, taleptendeki yaptırımın orantılılığı konusunda yetkisizdi. Yönetmelikte mahkemeye, talepten zorunlu unsurları ile yaptırımdaki maddi hatayı kontrol etme, hükmün açıklamasının geri bırakılması ve erteleme hükümlerinin yanlış değerlendirilmesi ve güvenlik tedbirlerinin belirtilmemesi hususları ile sınırlı bir inceleme ve Cumhuriyet başsavcısına “geri gönderme” yetkisi tanınmıştı (Yönetmelik m. 13). Talepten ret yetkisinin tanımlanmamış olması, talepten onaylanması ile hükümlülüğün infaz kabiliyetine kavuşması masumiyet karinesinde de aykırılık oluşturmadı.

6. SMU’da Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

“Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin temeli, suçsuzluk karinesidir.”⁴⁵ Bu ilkenin iki yönü bulunmaktadır. Sadece kusur izafe edilen sanık cezalandırılabilir. Sanığa kusur izafesi, usulüne uygun yapılan bir yargılamada olmalıdır.⁴⁶ Bu ilke “masumiyet karinesi” olarak da tanımlanmaktadır. Sanığın suçu işlediğine dair kesin sübut olmadıkça mahkûmiyete dair kurulacak her hüküm “adil yargılanma hakkını”, “şüpheden sanık yararlanır ilkesini” ve “adil yargılanma hakkını” ihlal edebilecektir.⁴⁷ Suç isnadı ve ceza tehdidi altında bulunan failin mahkûmiyeti için, hakkındaki her türlü şüphe ortadan kaldırılmalıdır. Şüphe ortadan kaldırılamamışsa bu şüphe sebebinden yararlanmalıdır.⁴⁸ Kunter ve Yenisey’ e göre, suçun sübutuna dair kesin bir sonuca varılamaması halinde yani ortada bir şüphe sebebi bulunması durumunda, bu şüpheden sanık yararlanacaktır.⁴⁹ Sanık maddi olaya dair yapılan yorumlamadaki şüpheden değil, olaya uygulanacak hukuk normunun yorumundaki şüpheden de yararlanacaktır.⁵⁰ Sanık lehine bu uygulama sadece asıl norm bakımından değil, normun ağırlaştırıcı ve hafifletici hallerinin bulunduğu durumlarda da sanık lehine uygulamayı gerektirmektedir.

⁴⁴ Özbek vd., 2012, s. 63

⁴⁵ Ali Parlar/G. Erol Yüksel/Muzaffer Hatipoğlu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2008, s. 6; Hüseyin Şık, “Suçsuzluk Karinesi”, S. 1, 2012, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, ss. 103-145, s. 120

⁴⁶ Özbek vd., 2012, s. 85

⁴⁷ Yaşar, 2020, s. 280

⁴⁸ Fezyioğlu, 1999, s. 139

⁴⁹ Kunter/Yenisey, 2000, s. 543

⁵⁰ Bahri Öztürk/R. Mustafa Erdem, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 172

SMU'da talepname ve eki dosyayı inceledikten sonra, şüphelinin suçunun sabit olduğuna dair tam bir kanaate ulaşamamışsa talepname iade edilmelidir. İade etme sebebi yeniden etkin bir soruşturmanın yapılmasıdır. SMU'da, şüphenin giderilmesi amacıyla mahkemenin delil toplanması talebi bu usulün ruhu ile bağdaşmamaktadır. Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği'nin 13/3. maddesine göre *“Cumhuriyet savcısı tarafından eksiklikler tamamlandıktan ve hatalı noktalar düzeltildikten sonra talepname yeniden düzenlenerek mahkemeye gönderilir.”* Bu hüküm, geri göndermenin yasal dayanağını oluşturmaktadır.⁵¹ Öğretide, talepten bu gerekçe ile iade edilememesi halinde, mahkemenin karar vermemesi, talepnameyi geri göndererek genel hükümlere göre yargılama yolunu açması gerektiği belirtilmektedir.⁵² SMU'da, Cumhuriyet savcısının maddi gerçeği tüm şüphe sebeplerinden arınmış halde araştırarak, suçun sabit olacağına dair tam bir kanaat oluşması gerektiğine dair zorlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum, suçun sübutuna dair şüphe sebeplerinin varlığı halinde bile mahkemece hüküm kurulabilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu gerçeklik, genel muhakemedeki kadar sanığa güvence sağlamamaktadır. *“Şüpheden sanık yararlanır”* ilkesini ihlal edici mahiyet taşımaktadır.⁵³

7. SMU'da Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi

Ceza yargılaması sisteminin temel ilkelerinden birisi *“maddi gerçeğin araştırılmasıdır.”* Bu ilke, gerçeğe maddi delillerle ulaşmayı amaçlar.⁵⁴ Medeni muhakemeden farklı olarak ceza muhakemesi hukukunda, şekli gerçeklik değil maddi gerçeklik araştırılmaktadır. Ceza yargılamasında, maddi gerçeğin araştırılmasının sınırı delil yasaklarıdır.⁵⁵ Bu ilke re'sen delil araştırma ilkesiyle de bağlantılıdır.⁵⁶ Soruşturma ve kovuşturma makamları maddi gerçeği re'sen araştırmalıdır.⁵⁷ Hukuka uygun şekilde, şüpheli haklarına uyularak toplanan delillerle, yargılama süreci sonrasında suçun sübutuna ulaşılmak istenmektedir.⁵⁸ Olay sübut bulmuşsa, bir sonraki aşamada

⁵¹ Şık, 2012, s. 120

⁵² Yaşar, 2020, s. 280

⁵³ Uğurlubay Aygörmmez/A. Gülsün/Nuran Haydar/Mehmet Korkmaz, “Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar”, C. 1, S. 2, 2019, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 255-306, s. 298

⁵⁴ Şahin, 2018, s. 27

⁵⁵ Mehmet Gödeklî, “Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasası”, C. 65, S. 4, 2016, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 1815-1924, s. 1825

⁵⁶ Özen, 2018, s. 122

⁵⁷ Özbek vd., 2012, s. 73

⁵⁸ Elif Er, “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, C. 3, S. 1, 2021, Yaşar Hukuk Dergisi, ss.55-111, s. 83

olayın failinin tespitine çalışılmaktadır. Yaşanan yani gerçek neyse onun belirlenmesi amaçlanmaktadır.⁵⁹ SMU'dan amaçlanan maddi gerçeğe ulaşılması değildir. Şüpheli bakımından ceza hükmü kurulması, şüphelinin suçu işlediğinin ispat edildiği gerçeğine dayanmaz. Ceza hükmü, şüphelinin suçunu kabul etmesinden kaynaklanır. Hakkında, henüz “*kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil*” elde edilmemiştir. Bu aşamada “*suçun ispatı*” ve “*maddi gerçeğe ulaşılmasından*” bahsedilemez.

D. SERİ MUHAKEME USULÜNDE SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ HALLERİ

Ceza uyuşmazlıklarında her eylem ayrı bir suç oluşturup ayrı bir yaptırımı bulunmaktadır. Birden çok suçun işlenmesi durumunda, her bir suç için ayrı cezai yaptırım uygulanacaktır. Ancak kanunda sayılan bazı hallerde, birden fazla suçun işlenmesine rağmen faile tek ceza verilmektedir. Verilen ceza artırılmaktadır. Bu haller suçların özel görünüş şekilleri bana başlığı altında incelenmekte olup, bunlar; “*iştirak*”, “*içtima*” ve “*teşebbüstür*.”⁶⁰

1. İştirak Durumunda İşlenen Suçlarda SMU

İştirak tek bir kişi tarafından işlenebilen bir suçun, bir suç işleme kararından hareketle, aralarından işbirliği yapmak suretiyle birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmesidir.⁶¹ Fiil üzerindeki hâkimiyet esas alınmak üzere, TCK'da iştirak şekilleri belirlenmiştir. Bunlar “*faillik*”, “*azmettiren*” ve “*yardım edendir*.”⁶² İştirak hükümleri ancak kasten işlenebilen suçlarda uygulanabilir. Taksirli suçlara iştirak olmaz. Suça iştirak eden failler, diğerlerinin şahsi cezasızlık nedenleri göz önüne alınmaksızın kendi kusurlarına göre cezalandırılacaktır. Bağlılık kuralının düzenlendiği 40. maddenin gerekçesine bakıldığından, bu kuralın, suçun işlenişine müşterek fail olanların dışında katkı sağlayan kişilerin cezalandırılmasının hukuki temelini oluşturduğu belirtilmiştir.⁶³ Müşterek failler dışında iştirak edenler bakımından “bağlılık kuralı” işlev göstermektedir. İştirak halinde işlenen suçlarda SMU, şeriklerden her biri bakımından uygulanabilir olmalıdır. Her şerik bu usulün uygulanmasını onaylamalıdır.⁶⁴

⁵⁹ Ünver/Hakeri, 2018, s. 8

⁶⁰ Adem Sözüer, Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 102

⁶¹ Koca/Üzülmez, 2010, s. 410; Dönmezer/Erman, 1986, s. 481.

⁶² Ali Parlar, Açıklamalı Atıflı ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu El Kitabı, 3. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2018, s. 153

⁶³ Mustafa Özen, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun İştirak Kurumuna Bakışı”, C. 20, S. 71, 2007, TBB Dergisi, ss. 239-253, s. 241; Koca/Üzülmez, 2010, s. 416

⁶⁴ Yaşar, 2020, s. 261

Seri muhakeme kapsamındaki bir eylemin iştirak halinde işlenmesi durumunda, sanıklardan birisinin SMU uygulanmasını kabul etmemesi halinde bu usul uygulanamayacaktır. Vazgeçme, yargılama süresinin her aşamasında olabilir. Yargılama genel yargılama kurallarına göre yürütülüp tamamlanacaktır.⁶⁵

SMU, usul ekonomisi bakımından faydalı bir kurumdur. Oysa iştirak halinde işlenen suçlarda, ortaklardan birisinin bu usulün uygulanmasını istememesi halinde bu usul uygulanamayacaktır. Soruşturma ve kovuşturma genel hükümler kapsamında tamamlanacağı için usul ekonomisi gerçekleşmeyecektir. Başka bir görüşe göre, SMU'nun uygulanması bir tür "itiraf" niteliğindedir. İştirak halindeki suçlarda bu usulün uygulanması halinde, diğer ortakların da itirafa zorlanması söz konusu olabilecektir. Bu usulün uygulanması, suçunu itiraf etmeyen şüpheliler aleyhinde de sonuç doğurabilecektir.⁶⁶

2. Suçların İctimai Halinde SMU'nun Uygulanması

Ceza hukukumuzun temel ilkelerinden bir tanesi, fiil sayısınınca suçun varlığıdır. Ceza hukukunda "gerçek içtima" kuralıdır. İşlenen her bir suç sebebiyle, fail hakkında ayrı bir cezaya hükmedilecektir. Her bir suç bağımsızlığını korumaktadır.⁶⁷ Genel kabul fiil ve hareketin, suç ve norm ihlalini sonuçladığıdır. Bu gerçeklik, içtima konusunun kanunda özel bir şekilde düzenlenmesini gerekli kılmaktadır.⁶⁸ Eylemin tekliğinden anlaşılması gereken dış dünyada meydana gelen neticedir. Meydana gelen netice, fiil sayısını belirlemektedir. Ne kadar çok netice varsa o kadar fazla fiilden söz edilmelidir. Birden fazla suçta, eylemler arasında fikir birliği bulunmamaktaysa, fail her bir suçtan (neticeden) sorumlu tutulacaktır. Netice sayısı kadar suçun varlığı kabul edilerek, fail hakkında gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır.⁶⁹ Bu halde, suçlardan birisinin seri muhakeme kapsamında, diğerinin kapsam dışında (katalog dışı) bulunması halinde, SMU hükümleri uygulanamayacaktır. 7331 sayılı Kanunun 22. maddesiyle eklenen hükme göre "SMU, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uygulanmayacaktır." Yargıtay birlikte işlenen suçlarda, aynı sanık

⁶⁵ Hüsnü Aldemir, Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usulleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 57

⁶⁶ Kızıllarslan, 2019, s. 1924; Atalay, 2020, s. 684

⁶⁷ Mahmut Koca, "Fikri İçtima", C. 2, S. 4, 2007, Ceza Hukuku Dergisi, ss. 197-221, s. 197; Neslihan Göktürk, "Türk Hukuku'nda Suçların İctimai", C. 2, S. 1-2, 2014, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, ss. 31-59, s. 31; Y. Türkan Sancar, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", C. 20, S. 70, 2007, TBB Dergisi, ss. 244-259, s. 245; Özgenç, 2007, s. 493

⁶⁸ Göktürk, 2014, s. 32

⁶⁹ Özen, 2007, s. 134

tarafından “zaman ve mekan birliği” içerisinde birden fazla suçun işlenmesini aramaktadır.⁷⁰

Failin bir eylemi ile kanunun birden fazla ve farklı kurallarını ihlal etmesi durumunda, faile ağır olan ceza verilecektir.⁷¹ Fikri içtima halinde, cezalandırmaya esas olan ağır suç SMU kapsamında olan katalog suçlardan ise SMU uygulanacaktır. Zincirleme suç, genel olarak “müteselsil suç” olarak adlandırılmaktaydı. TCK hazırlanırken terim Türkçeleştirilerek “zincirleme suç” terimi tercih edilmiştir.⁷² Aynı şekilde öğreti ve uygulamada “müteselsil suç” terimi yerine “zincirleme suç” terimi tercih edilmiştir.⁷³ Zincirleme suç halinde bir suç işleme kararı bulunmaktadır. Bu kapsamda birden fazla suç oluşmaktadır. Suçlar varlığını korumaktadır. Suçlar arasında “farazi” bir birliktelik bulunmaktadır.⁷⁴ Tek bir suçun bulunması halinde, zincirleme suça dair hükümler uygulanmayacaktır. Zincirleme suçun kabul edildiği durumda, işlenen suç seri muhakeme kapsamında ise SMU uygulanabilecektir. Kanun’un ilk halinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıydı. 7331 sayılı Kanunla, CMK’nın 250/4. madde ve fıkrasına eklenen düzenlemeden sonra, koşulları bulunduğu takdirde zincirleme suç uygulamasının önü açılmıştır.

3. Suça Teşebbüs Halinde SMU’nun Uygulanması

Teşebbüs suçun icrasına başlanmasıyla tamamlanması arasında kalan hukuki durumdur.⁷⁵ Suçun işlenmesine başlandığı halde elde olmayan sebeplerden dolayı suç tamamlanamamışsa suça teşebbüs hali vardır. Tam ve eksik teşebbüs ayırımı ceza kanunumuzda düzenlenmemiştir. Gönüllü vazgeçme suça teşebbüs aşamasında ele alınmaktadır. Gönüllü vazgeçme durumunda fail suça ilişkin icra eylemlerinden gönüllü vazgeçmektedir. Kendi çabasıyla sonucun oluşmasını önlemektedir. Bu halde fail suça teşebbüs eyleminden dolayı cezalandırılmayacaktır. Failin eylemi kapsamında tamamlanan kısım suç oluşturduğu takdirde fail sadece o suçtan dolayı cezalandırılacaktır.⁷⁶ Teşebbüs halinde kalan bir eylemde, şüpheliye tamamlanmış suçta

⁷⁰ Yargıtay CGK, 2018/3-112 Esas, 2018/635, K.T. 13.12.2018, UYAP; Yargıtay 8. CD, K. 2019/6532, K.T. 08.05.2019, UYAP; Yargıtay 8. CD, K. 2021/16554, K.T. 23.06.2021, UYAP; Yargıtay 8. CD, K. 2021/15483, K.T. 07.06.2021, UYAP

⁷¹ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007, s. 601; Özen, 2007, s. 135; Sözüer, 2020, s. 16

⁷² Sancar, 2007, s. 245

⁷³ Özen, 2007, s. 133

⁷⁴ Sancar, 2007, s. 248

⁷⁵ Koca/Üzülmez, 2010, s. 384

⁷⁶ Zahit Yılmaz/Özge Apiş, “Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, C. 26, S. 1, 2020, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, ss. 62-106, s. 72

olduğu gibi ceza verilmesi bir haksızlıktır.⁷⁷ Teşebbüs halinde kalan eylem suç oluşturmakta ve katolog suçlardan ise SMU uygulanabilecektir.

E-ANAYASAYA AYKIRILIK İDDİASI, ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL HÜKMÜ VE YAPILAN DÜZENLEME

Anayasa Mahkemesi' nin kısmi iptal kararı öncesinde, SMU'ya yönelik en önemli eleştiri Anayasa' ya aykırılık iddiası olmuştur. Ceza verme yetkisi, yargılama yetkisi dâhilindedir. *“Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılacaktır.”* Mahkûmiyet hükmüne esas olan yaptırımın belirlenmesi bu yetkinin kullanılmasının bir görünüşüdür. SMU'da yaptırım Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenmektedir. Öğretide, şüpheli hakkındaki cezanın Cumhuriyet savcısınca belirlenmesinin Anayasa hükmüne aykırı olduğu belirtilmiştir.⁷⁸ CMK'nın 250. madde kapsamındaki düzenleme ile mahkemelere ait olan yargısal yetkinin Cumhuriyet savcılarında devredildiği iddia edilmiştir. Mahkemenin talepname ile bağlı olması, belirlenen yaptırım kapsamında hüküm kurmaya zorunlu bırakılması, mahkemelerin *“bağımsız ve tarafsızlığı”* ve Anayasa' nın 9, 138 ve 140. maddelerine aykırı olduğu somut norm denetimi yolu ile ileri sürülmüştür. Maddenin iptalden önceki halinde, mahkemelerin suçun sübutunu takdir etme, suçun kanuni unsurlarını belirleme, cezanın bireyselleştirilmesi, talepten önceki yaptırımın değiştirilmesi gibi yetkileri bulunmamaktaydı. Anayasa Mahkemesi, CMK'nın 250. maddenin 9/1. fıkrasında yer alan *“...talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda”* ibaresinin Anayasa' ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir.⁷⁹ İptal kararından sonra artık mahkemeler, Cumhuriyet savcısının belirlediği yaptırım dışında farklı nitelikte hüküm kurabilecektir. Mahkeme, müdafisi huzurunda şüphelinin savunmasını alacaktır. Seri muhakeme şartlarının varlığını tespit edip, suçun bu usul kapsamında bulunduğunu ve var olan deliller kapsamında mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine ulaşınca hüküm kuracaktır. Düzenleme öncesinde iptale rağmen, mahkemenin *“SMU uygulanmasının şüpheliye teklif edilmesi”* ve *“şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi”* şartlarının varlığı ile *“eylemin SMU kapsamında olması”* ve *“mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi”* konularını denetleme dışında, ilave bir yetkisi bulunmamaydı. Anayasa Mahkemesi' nin iptal kararı vermesi sonrasında, 08.07.2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanunla madde metninde bazı değişiklikler yapılmıştır. CMK'nın 250/4, 250/8 (h), 250/9, 250/14. fıkrası değiştirilmiştir. Değişiklikler ile kurum, ceza muhakemesinin genel ilkeleri ile uyumlu hale getirilmiştir.

⁷⁷ Batyaz, 2020, s. 256

⁷⁸ Batyaz, 2020, s. 234

⁷⁹ AYM, 31 Mart 2021

II. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN KAPSAMI, ŞARTLARI

A. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN MADDİ ŞARTLARI

SMU'nun uygulanabilmesi için soruşturma evresi bitmelidir. Madde metninde sınırlı sayıda sayılan katalog suçlardan birisi bulunmalıdır. Kamu davasının açılmasına yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmelidir. Soruşturma evresi bitiminde kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemelidir. Atılı suç, önödeme ve uzlaşma kapsamında olmamalıdır. Yargılama engeli bulunmamalıdır. Yönetmeliğin 5/10. maddesine göre *“SMU'ya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılacak suçlarda, bu usul uygulanmaksızın düzenlenen iddianame Cumhuriyet başsavcılığına iade edilecektir.”* Bu husus CMK'nın 174/1 (c) maddesinde, 7188 sayılı Kanununun 20. maddesi ile yapılan değişiklikle yer almıştır.

1. Suçun İşlendiğine İlişkin Yeterli Şüphenin Bulunması

SMU'ya tabi olan bir suçun işlendiği izlenimini veren bir durumun öğrenilmesi üzerine, Cumhuriyet savcısı hemen işin gerçeğini araştırmaya başlayacaktır. Bu usulün uygulanması Cumhuriyet savcısının olayda maddi gerçeği araştırma zorunluluğunu ortadan kaldırmayacaktır. *“Kamu davası açılmasına yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi”* sonrasında bu usul uygulanacaktır. Soruşturma bitiminde *“kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi”* veya *“kovuşturma imkânının bulunmaması”* hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir.

2. Seri Muhakeme Kapsamında Bulunan Bir Suçun İşlenmesi

SMU, TCK ile diğer özel kanunlarda yer alan bazı suç tipleri için kabul edilmiştir. Kanunda sınırlı sayıda sayılan suçlardan birisinin işlenmesi halinde, Cumhuriyet savcısının takdir hakkı bulunmamaktadır. SMU'nun uygulanması zorunludur.⁸⁰ Kanun koyucu SMU kapsamındaki suçlarda ceza sınırını belirlememiştir. Sayılan suçlar dışında ceza olarak daha hafif miktarda olsa veya katalog suçlarla birlikte işlense dahi SMU uygulanamayacaktır.⁸¹

Suç tipleri incelendiğinde bu suçların *“doğrudan bir kişinin mağdur olmadığı, başka bir ifadeyle herkesin mağdur bulunduğu suçlar olduğu”* anlaşılmaktadır.⁸² Bu suç tiplerinde mağdur, belirli bir kişi değil kamudur. Bunlar şikâyete bağlı olmayan suçlardır. Bu suç tipleri, cezaların artırılmasına yönelik nitelik içermezler. Temel ceza miktarı

⁸⁰ Atalay, 2020, s. 664

⁸¹ Tulay, 2020, s. 123

⁸² Ersoy, 2020, s. 861

nispeten daha az ve Asliye ceza mahkemelerinin görev alanında bulunan suçlardır.⁸³ Mağduru kamu olan bu suçların, SMU kapsamına alınması ile mağdurun ikinci plana atılmasının önüne geçilmiştir.⁸⁴ Bu suçlara ilişkin soruşturmalarda delillerin toplanması ve koruma tedbirlerine başvurma olağan soruşturma yöntemleriyle aynıdır. CMK'nın 250. maddesinde göre bu suçlar sayılmıştır.

a. *Hakkı Olmayan Yere Tecavüz Etmek (TCK m. 154/2, 3)*

b. *Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması (TCK m. 170)*

c. *Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma (TCK m. 179/2, 3)*

TCK'nın 179/3. maddesinde “alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle ya da başka bir nedenle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edememe” suçu düzenlenmiştir. Şüphelinin yakalanma anındaki teknik cihazlarla yapılan alkol ölçümü sonrasında, itiraz üzerine hastaneye sevk edilmesi ve yeniden yapılan ölçüm veya kan testleri sonunda alkol oranında farklar oluşabilmektedir. Bu durum, Cumhuriyet savcısının SMU'yu uygulaması ve suçun sübutu hususunda sorunlara yol açmaktadır.

Bu suç, bağlı hareketli soyut tehlike suçudur. Suçun oluşumu bakımından başkalarının sağlık, hayat veya malvarlığı bakımından somut bir tehlikenin oluşması aranmaz.⁸⁵ Eylem sonucunda ölüm / yaralanma meydana gelmişse öğretideki baskın görüş ve Yargıtay'a göre “fikri içtima” kuralları uygulanmalıdır.⁸⁶ Ancak bilinçli taksir hariç taksirle yaralama suçu şikâyete bağlıdır. Mağdurun şikâyetçi olmaması halinde şüpheli sadece TCK'nın 179/3. maddesi uyarınca cezalandırılabilir.⁸⁷ Mağdurun şikâyetçi olması halinde “taksirle yaralama” eylemi uzlaştırmaya (CMK m. 253/1 b2), “trafik güvenliğini tehlikeye sokmak” suçu SMU (CMK m. 250/1a 3) ve idari yaptırıma (2918 sayılı KTK m. 48/5) konu olmaktadır. Bu üç farklı uygulama, alternatif çözüm yollarından beklenen amaçla bağdaşmamaktadır. Bizim de katıldığımız görüşe göre de bu halde öncelikle zarar suçu olan taksirle yaralama eylemi sebebiyle uzlaştırma yoluna gidilmelidir. Uzlaşmanın sağlanması halinde kovuşturmayla yer olmadığına dair karar (KYOK) verilmelidir. Uzlaşma sağlanamamışsa tehlike suçu olan trafik güvenliğini tehlikeye sokmak suçu bakımından SMU yoluna gidilmelidir.

d. *Gürültüye Neden Olmak (TCK m. 183)*

e. *Parada Sahtecilik (TCK m. 197/2, 3)*

⁸³ Atalay, 2020, s. 667

⁸⁴ Baytaç, 2020, s. 238; Atalay, 2020, s. 690

⁸⁵ R. Murat Önok, “Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m. 179)”. C. 121, 2015, TBB Dergisi, ss. 157-202, s. 172

⁸⁶ Yargıtay 9. CD, K. 2009/4420, K.T. 16 Nisan 2009, UYAP

⁸⁷ Y. Özlem Çakmut, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçları, Alman - Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, Prof. Dr. Köksal Bayraktar' a Armağan”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, C. 3, İstanbul, 2010, s. 789; Önok, 2015, s. 185; Yargıtay 12. Ceza Dairesi, K. 2012/1754, (02 Şubat 2012), UYAP

f. Mühür Bozma (TCK m. 203)

g. Resmi Belgenin Düzenlenmesinde Yalan Beyanda Bulunma (TCK m. 206)

ğ. Kumar Oynanması İçin Yer Ve İmkân Sağlanması (TCK m. 228/1)

h. Başkasına Ait Kimlik Veya Kimlik Bilgilerinin Kullanılması (TCK m. 268)

ı. Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanuna Muhalefet Etmek (m. 13/1, 3, 5; m. 15/1, 2, 3)

i. Orman Kanununa Muhalefet (m. 93/1)

j. Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makineleri Hakkında Kanuna Muhalefet (m. 2)

k. Kooperatifler Kanununa Muhalefet (Ek m. 2/1, 1. bent)

3. Soruşturma Evresinin Bitmiş Olması

SMU'nun uygulanabilmesinin ön şartı, soruşturma evresinin sonuna gelinmelidir. Aslında bu tanımlama kendi içerisinde bir sorunu da barındırmaktadır. “Soruşturma evresi sonuna” gelinmesi ne demektir? Bu konuda bir belirleme kanun ve yönetmelikte bulunmamaktadır. Soruşturma evresi “yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden, iddianamenin gönderildiği yetkili ve görevli mahkeme tarafından iddianamenin kabulüne kadar geçen” evreyi kapsamaktadır.⁸⁸ Soruşturma evresi sonuna gelinmesini “kamu davası açılmasına yetecek yeterli şüphe sebeplerinin varlığının tespit edilmesi” olarak yorumlayabiliriz.⁸⁹ Yönetmeliğin 5/2. maddesinde “kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi üzerine” denilerek bu husus belirtilmiştir. Yapılması gereken, Yönetmelikte yer alan düzenlemenin kanuna alınması suretiyle, kanunda yer alıp farklı yorumlara sebep olan belirsizliği gidermektir.⁹⁰

4. Soruşturma Yapılmasında Muhakeme Engelinin Bulunmaması

Muhakeme engelleri, soruşturma ve kovuşturmanın yapılabilmesi için aranmakta olan tüm şartlara denilmektedir. Bazıları soruşturmaya, bazıları kovuşturmaya engel oluşturmaktadır. Bu engeller re'sen gözetilmektedir. “Şikâyet”, “izin, talep”, “önödeme”, “genel ve özel af”, “bekletici mesele”, “yasama dokunulmazlığı”, “dava zamanaşımı”, “yargı yolunun açık olması”, “akıl hastalığı” bunlardan bazılarıdır. Muhakeme

⁸⁸ Tülay Kitapçıoğlu, Ceza Muhakemesi Kanununda Soruşturmanın Sonuçlandırılması, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 95; Centel/Zafer, 2018, s. 17; Şahin, 2018, s. 33

⁸⁹ R. Mustafa Erdem ve Candide Şentürk, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m. 250)”, 2019, C. 14, S. 41, Ceza Hukuku Dergisi, ss. 573-601; Baytaç, 2020, s. 239

⁹⁰ Baytaç, 2020, s. 239

engelinin bulunması durumunda soruşturma yapılabilir. Cumhuriyet savcısı engelinin ortadan kalkması amacıyla usulü işlemleri tamamlayacaktır. Engelin ortadan kalkmaması halinde KYOK verecektir.⁹¹ Muhakeme engellerinin varlığı halinde, bu engel kalkıncaya kadar SMU uygulanamayacaktır.

5. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesine Karar Verilmemesi

CMK'nın 171/2. maddesine göre, kamu davasının açılmasının ertelenmesi için *“yeterli şüphenin varlığı”* aranmaktadır. İşbu sebeple, SMU'nun uygulanabilmesi için, kamu davası açılmasına yetecek düzeyde yeterli şüphe sebebi bulunmalıdır. Cumhuriyet savcısı, yürüttüğü soruşturma kapsamında toplanması gereken tüm delilleri toplayacaktır. Soruşturma bitiminde delil değerlendirmesi yaparak *“kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edememesi”* halinde KYOK verecektir. *“Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa”* SMU'yu uygulamadan önce kamu davasının açılmasının ertelenmesi koşullarını araştıracaktır. *“Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmediği takdirde”* SMU'yu uygulayacaktır. Kamu davasının ertelenmesi kararı, seri muhakemeye göre şüpheli lehine sonuçlar doğurmaktadır.⁹² Mahkeme önüne gelen talepten, soruşturma aşamasında kamu davasının açılmasının ertelenmemesine neden karar verilmediğini denetleyemez. Bu durum talepten yer alması gereken hususlar arasında bulunmamaktadır. Ancak, talepten düzenleyen Cumhuriyet savcısı, kamu davasının ertelenmesine neden karar vermediğini talepten belirtmelidir. CMK'nın 171/3 (a) maddesine göre *“kamu davasının ertelenmesine karar verilebilmesi için, şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmaması”* gerekmektedir. Bu kapsamda, kamu davasının ertelenemeyeceği halde, mükerrer sanıklar bakımından SMU'nun uygulanabilmesi mümkündür. Mükerrerler (TCK m. 58) birden çok kez suç işlemelerine rağmen, SMU'nun uygulanması suretiyle cezaları yarı oranında indirilecektir. Bu ceza indirimi hakkaniyet ile bağdaşmamaktadır. Mükerrerler bakımından SMU'nun uygulanmamasına yönelik düzenleme yapılmalıdır.⁹³

CMK'nın 171/1. maddesi kapsamında *“...üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine”* karar verilebilecektir. Erteleme süresi içerisinde şüphelinin kasıtlı yeni bir suç işlemesi halinde (kanunda açık bir hüküm bulunmasa da) SMU

⁹¹ Şahin, 2018, s. 58

⁹² Tulay, 2020, s. 121; Atalay, 2020, s. 663

⁹³ Atalay, 2020, s. 664; Kızılarşlan, 2019, s. 1926; Aygörmez Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, 2019, s. 265

uygulanmalıdır. Kamu davasının ertelenmesine karar verilmesi halinde, şüpheliye ihtarda bulunulmalıdır. Usulüne uygun ihtarın yapılmaması ve erteleme süresi içerisinde kasıtlı yeni bir suçun işlenmesi halinde, kamu davası açılması için şartlar oluşmayacaktır. SMU'nun dava şartı olması, cezada indirim yapılması ve şüpheli lehine sonuç doğurması sebebiyle öncelikle bu yola gidilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

6. Suçun Uzlaşma Ve Önödeme Usulüne Tabi Olmaması

Uzun süren yargılamalardaki zaman ve sorunların çözümüne dair atılan adımlarda, soruşturma ve kovuşturmanın iş yükünün azaltılmasına yönelik tedbirler öncelikle göze çarpmaktadır. Ülkemizde “önödeme (TCK m. 75)”, “uzlaştırma (CMK m. 253)”, “SMU (CMK m. 250)” bu çabaya dair atılan önemli adımlardır. Bu usullerin getirilmesinde asıl amaç yargının iş yükünün azaltılmasıdır. Böylece daha hızlı ve etkin bir soruşturma ve yargılama ile toplumda, suçun işlenmesi ile bozulan toplumsal dengenin yeniden tesis edilmesi amaçlanmıştır. Bu usuller nispeten basit ve önem derecesi itibariyle hafif suçlarda kabul edilmiştir. Tarafların kabulü ile bu suçlar, klasik ceza yargılama sistemi dışına çıkarılmaktadır.⁹⁴ Suç işleme oranlarının artması sonucu “*kamu davasının mecburiliği*” ilkesine dayanan ceza muhakemesinin (klasik) uygulanması güçleşmiştir. Bu sebeple tarafların açık rızasına dayalı, alternatif yöntemler ile basit yargılama yöntemleri doğmuş ve uygulanmaya başlamıştır.⁹⁵ Yargılamada artan iş yükü ve adaletin toplumsal tatminde geç kalması sebebiyle, etkili bir yargılama sürecinin tamamlanabilmesi bakımından, alternatif çözüm yollarının geliştirilerek uygulanması önemlidir.⁹⁶

Kanun koyucu alternatif çözüm yolları arasında bir öncelik sıralaması yapmıştır. Bu sıralamaya göre, öncelikle önödeme, uzlaşma ve kamu davasının ertelenmesi hükümleri uygulanmalıdır. Bu hükümlerin uygulanamaması halinde, seri muhakeme hükümlerinin uygulanması yoluna gidilmelidir. Yönetmeliğin 5/1. maddesine göre “...önödeme ve uzlaştırma kapsamındaki suçlar SMU'ya tabi değildir.” Uzlaştırma, alternatif bir çözüm yolu olarak uyumsuzluğun sona erdirilmesidir. Uzlaştırma kanunda sayılan suçlar bakımından şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenlerin kanun ve yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara uygun olarak anlaşmalarıdır. Ceza yargılaması taraflarının belirlenen bir edim karşılığında anlaşması, uyumsuzluğu sona erdirmesidir. Karşılığında mağdur veya suçtan zarar gören tatmin edilmektedir. Aralarında bir uzlaşma sağlanmaktadır.

⁹⁴ Kızıllarslan, 2019, s. 1911

⁹⁵ Yenisey, 2013, s. 454

⁹⁶ Mustafa Özbek, “Dünya Çapındaki Adalet Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler Ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”, C. 51, S. 2, 2002, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 121-162, s. 155

Uzlaştırmanın ceza uyumsuzluğunun çözüm sürecini hızlandırma, yargılama giderlerini azaltma gibi amaçları bulunmaktadır.⁹⁷

Hakkı olmayan yere tecavüz suçunda TCK'nın 154/1. maddesi yalnızca uzlaştırmaya, 154/2 ve 3. maddeleri SMU'ya tabidir. “*Kamuya veya özel kişilere ait suların mecrasını değiştirme*” suçu (TCK m. 154/3) ceza maddesi olarak TCK'nın 154/1. maddesine yollama yapmaktadır. Bu yollama sebebiyle öğretilde, TCK'nın 154/3. maddesinin hem uzlaştırma hem de SMU'ya tabi olduğu ve bu iki kurumdan birisinin uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür.⁹⁸ Bize göre de, Yönetmeliğin 5/1. maddesi (*uzlaştırma kapsamındaki suçlar seri muhakeme usulüne tabi değildir*) gözetildiğinde, TCK'nın 154/1. maddesi bakımından SMU uygulanamaz.

B. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN KİŞİ BAKIMINDAN UYGULANABİLME ŞARTLARI

Şüpheli ayırt etme gücüne sahip olmalıdır. Hakkında SMU uygulanacak şüpheliye ulaşılmalı ve şüpheli kendisine yapılan yaptırım teklifini kabul etmelidir.

1. Ayırt Etme Gücüne Sahip Bulunmak

SMU'nun uygulanabilmesi için şüphelinin eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneği oldukça gelişmiş olmalıdır. Yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinde SMU uygulanmayacaktır (CMK m. 250/12, Yönetmelik m. 7/1). Kanunda sağır ve dilsizlerin yaşına bakılmaksızın tümünü kapsayacak bir düzenleme yapılmıştır.⁹⁹ Yani 21 yaşını doldurmuş olsa da şüpheli sağır ve dilsizse, hakkında SMU uygulanmayacaktır. Ancak Yönetmelikte, sağır ve dilsizliğin düzenlenmiş olduğu TCK'nın 33. maddesinin parantez içerisine alınarak maddeye yollama yapıldığı görülmektedir. İşbu sebeple, 21 yaşını doldurmuş sağır ve dilsizler hakkında, SMU'nun uygulanabileceği kanaatindeyiz.

SMU şüphelinin özgür iradesine dayanmaktadır. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik hallerinde kişinin özgür iradesini kullanması mümkün değildir. SMU'da kabul iradesi, müdafii huzurunda olması gerekli ise de asilin iradesine üstünlük tanınmaktadır. CMK'nın 150. maddesinde zorunlu müdafii görevlendirilecek haller düzenlenmiştir. SMU kapsamında yeni bir zorunlu müdafilik hali getirilmiştir. Şüpheli bir müdafii seçmezse, talebi olmaksızın kendisine müdafii atanacaktır (Yönetmelik m. 11/2). Bu müdafii hem soruşturma

⁹⁷ A. Uğur Eriş, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Ve Uzlaştırma Eğitimi”, C. 31, S. 137, 2018, TBB Dergisi, ss. 241-270, s. 243

⁹⁸ Tulay, 2020, s. 122

⁹⁹ Baytaz, 2020, s. 242; Koca/Üzülmez, 2010, s. 33

hem de kovuşturma evresinde görev üstlenecektir. Çünkü usulün uygulanmasına ilişkin süreç bütünlük arz etmektedir. Yasal düzenlemede zorunlu müdafî ataması “*teklifin kabulü*” aşamasında zorunludur. Kanaatimizce zorunlu müdafî SMU’nun “*bilgilendirme*” aşamasında da bulunmalıdır. Bu şekilde şüpheli suçlamaya, usule, sürece ve sonucuna dair daha sağlıklı bir bilgilendirmeye ulaşabilecektir. Şüpheli ve müdafîinin tercihi çelişmekteyse, şüpheli iradesine üstünlük tanınmalıdır.

2. Şüpheliye Ulaşılabilmelidir

SMU’nun uygulanabilmesi için şüpheliye ulaşılmalıdır. “*Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması hâlinde, SMU uygulanmayacaktır.*” (CMK m. 250/13). Bizce kanunda bu şartların sayılması, usulün uygulanmasında bir gecikme ve kesinti oluşmaması bakımından kabul edilmiştir. Usul ekonomisini esas alan bu usulde, soruşturma ve yargılamanın bir an önce tamamlanması yerine şüphelinin aranması ve ona ulaşılmaya çalışılması yarar sağlamayacaktır. SMU’nun uygulanmasında teklifte bulunmak üzere şüpheli hakkında “*zorla getirme emri*” ve “*yakalama emri*” düzenlenemez (Yönetmelik m. 5/7). Bizce bu düzenleme, “*şüphelinin özgür iradesi*” üzerinde baskı oluşturmamak için kabul edilmiştir.

Şüpheliye ulaşılamamışsa Cumhuriyet savcısı mevcut durumu tutanağa bağlayacaktır. Soruşturma genel hükümlere göre yürütülecektir. Ancak, bu şartların varlığına rağmen şüpheliye ulaşılmaması veya şüphelinin bizzat başvurusu halinde, taraf iradesi ve kabulü doğrultusunda SMU uygulanabilecektir. Bu hususta yasaklayıcı bir hüküm bulunmamaktadır. Madde metninde (CMK m. 250/13) yer almadığı halde, Yönetmeliğin 9/2. maddesinde “*mazeretsiz olarak davete icabet etmemek*” halinde de seri muhakemenin uygulanamayacağı düzenlenmiştir. Bu halin de kanunda düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

C. SERİ MUHAKEME USULÜNÜN UYGULANAMAYACAĞI HALLER

Kanun da sayılan koşullar gerçekleşmemiş veya şüpheli SMU’nun uygulanmasını istememişse bu usul uygulanamayacaktır. Ayrıca bu usulün uygulanmasının mümkün olmadığı özel durumlarda vardır. Bu usulün uygulanmayacağı halleri “*genel*” ve “*özel*” haller olarak ikiye ayırabilmemiz mümkündür. Özel haller, soruşturmanın başından itibaren mevcut kabul edilmektedir. Bu durumlarda ceza yargılaması genel hükümler uyarınca tamamlanacaktır. İştirak halinde işlenen suçlarda şüphelilerden birisinin bu usulün uygulanmasını kabul etmemesi (CMK m. 250/11, Yönetmelik m. 7/2) özel haller arasındadır. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik bu özel haller arasındadır. Şüphelinin adresinde bulunmaması, yut dışında olması veya

kendisine ulaşılamaması (CMK m. 250/13, Yönetmelik m. 5/6) özel haller arasında bulunmaktadır. SMU'nun uygulanabilmesi için yeterli şüpheye ulaşılamaması, şüphelinin usulün uygulanmasını istememesi genel haller arasındadır. Yine, işlenen suçun katalog olarak sayılan suçlar arasında yer almaması, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmesi SMU'nun uygulanamayacağı genel haller arasındadır.

III- SERİ MUHAKEME USULÜNÜN UYGULANMA SÜRECİ

SMU'nun uygulanabilmesi bakımından gerekli şartlar açıklandıktan sonra bu usulün uygulanma süreci yani aşamaları önem taşımaktadır.

A. ŞÜPHELİNİN SERİ MUHAKEME USULÜNE DAVET EDİLMESİ

Cumhuriyet savcısı SMU'nun uygulanmasını teklif etmek üzere şüpheliyi mümkün olan en kısa sürede davet edecektir. CMK'nın 161/3, 271, 307, 308, 308/A maddelerinde “*en kısa sürede*” tanımlaması yapılmıştır. Bundan anlaşılması gereken, soruşturmanın durumu ve içerisinde bulunan hal ve şartlar altında zaman kaybetmeksizin işlem gereğinin yerine getirilmesidir. Şüpheli “*telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim araçlarından yararlanmak suretiyle*” davet edilebilir. Yönetmelikte “*gibi iletişim araçları*” denilmesi nedeniyle, bu iletişim araçlarının genişletilebileceği kanaatindeyiz. CMK'nın 250. maddesinde, şüphelinin davetine dair bir düzenleme yer almamaktadır. Uygulamada bazı mahkemeler telefonla çağrının usulüne uygun olmadığına karar vermektedir. Yönetmeliğin 9/1. maddesi ve CMK'nın 43/2. maddesi (tanıkların çağrılması) kapsamında bu uygulama doğru değildir. Davet hususunda, soruşturma içeriği ile uygun bir çaba gösterilmelidir. SMU'nun uygulanmasının teklif edilmesi amacıyla şüpheli hakkında zorla getirme kararı verilemeyecek ve yakalama emri düzenlenemeyecektir.

B. SERİ MUHAKEME USULÜNDE ŞÜPHELİNİN BİLGİLENDİRİLMESİ

CMK'nın 250/2. maddesine göre, “*Cumhuriyet Savcısı veya kolluk görevlileri şüpheliyi, SMU hakkında bilgilendirecektir.*” Kolluk bilgilendirmesinde, Cumhuriyet başsavcılığı tarafından telefon veya diğer yollardan aranıp çağrılabilmesi sanığa iletilmelidir. Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacak bilgilendirme esas ve usule ilişkin olacaktır. Cumhuriyet savcısı tarafından usulün uygulanması şüpheliye teklif edilecektir. Şüpheliye uygulanabilecek yaptırımlar açıklanacaktır. CMK'nın 250/2 ve Yönetmeliğin 8/2. maddesinde bilgilendirme aynı şekilde ifade edilmiştir. Ancak bilgilendirmenin yapılacağı zamana dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Soruşturma kapsamında anlaşılırmaktaysa bilgilendirmenin, soruşturma sürecinin başında

yapılması pratik fayda sağlayacaktır. Atılı suç seri muhakeme kapsamında bulunmaktaysa, bilgilendirme derhal yapılmalıdır.¹⁰⁰ Bilgilendirme yazılı olmalıdır. Bu sebeple Yönetmelik ekinde “*SMU Kabul Tutanağı*” örneğine yer verilmiştir. Cumhuriyet savcısınca SMU’ya dair yapılan bilgilendirme Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) veya istinabe (adli yardımlaşma) yoluyla da yapılabilir. Bilgilendirmenin Segbis yoluyla yapılması halinde, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) kullanılacaktır. Kolluk görevlilerinin yapacağı bilgilendirme de yazılı olmalıdır. Şüphelinin il dışında bulunması durumunda, istinabe yerine Segbis sisteminin kullanılması en pratik çözüm olacaktır.

Cumhuriyet savcısı adli yardım talep evrakına, hazırladığı SMU kabul tutanağını ekleyecektir. İstinabe evrakının gönderildiği yer Cumhuriyet başsavcılığı şüpheliyi davet edecektir. Davete uyarak gelen şüpheliyi SMU hakkında bilgilendirecektir. Müdafii huzurunda şüphelinin teklifi kabul etmesi halinde “*SMU kabul tutanağını*” Cumhuriyet savcısı, şüpheli ve müdafii imzalayacaktır. Evrakın gereği yerine getirildikten sonra istinabe evrakı soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilecektir (Yönetmelik m. 10/13). Yapılacak bilgilendirmenin kapsamı Yönetmeliğin 10/2. maddesinde düzenlenmiştir. Bilgilendirmenin yapıldığının belgelendirilmesi bakımından tutanak tutulmalıdır.¹⁰¹ Usulüne uygun bilgilendirme yapılmaması sonrasında düzenlenecek iddianamenin iadesi mümkündür.¹⁰²

CMK’nın 250/9. maddesindeki “*şartların gerçekleştiği ve eylemin SMU kapsamında olduğu kanaatine varırsa talepte belirlenen yaptırım doğrultusunda*” ibaresi, 7331 sayılı Kanununun 22. maddesiyle değiştirilmiştir. “*Şartların gerçekleştiği, eylemin SMU kapsamında olduğu ve dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere*” şeklinde düzenleme yapılmıştır. Değişiklik kapsamında, artık mahkeme talepname kapsam ve içeriği ile bağlı değildir. Ceza ve güvenlik tedbirlerinde değişiklik yapabilecektir. Bu sebeple Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheliye, mahkemenin karar vermeden önce talepname de değişiklik yapma yetkisinin bulunduğu hususunda bilgilendirme yapılmalıdır. Şüpheli mahkemenin değişiklik yapma yetkisini bilmeli ve buna göre savunma yapabilmelidir.

C. SERİ MUHAKEME USULÜNDE TEKLİFİN YAPILMASI

SMU’nun uygulanması Cumhuriyet savcısı huzurunda şüpheliye teklif edilecektir. Şüpheliye hakkında uygulanacak yaptırımlar açıklanacaktır. Şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi

¹⁰⁰ Atalay, 2020, s. 686

¹⁰¹ Aldemir, 2019, s. 59

¹⁰² Yargıtay 12. CD, K.2021/1580, K.T. 16 Şubat 2021, UYAP

durumunda bu usul uygulanacaktır. SMU'da "bilgilendirme" Cumhuriyet savcısı ile kolluk tarafından yapılabilirdiği halde, "teklif" sadece Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir. Bu durum kanun koyucunun bilinçli bir tercihidir. Çünkü CMK'nın 160. maddesine göre, soruşturma safhasında tek yetkili kişi Cumhuriyet savcısıdır. Teklif, soruşturma aşaması bitiminde yapılmalıdır. Bu aşamada teklifin kolluk tarafından yapılması zaten güç olacaktır. Kolluk, şüphelinin ifadesinin alınmasına katılmış ve atılı suç SMU'ya tabiyse şüpheliye uyarıda bulunmalıdır. Uzlaştırma kurumunda olduğu üzere, uygulanacak usul hakkında kolluk tarafından yeterli düzeyde bilgi verilememesi sebebiyle, kollukta verilen bilgilendirme yetkisi kaldırılmalıdır. Teklifte olduğu gibi bilgilendirme işlemi de münhasıran Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmalıdır. Aynı zamanda bilgilendirme metnine dair açık ifadeler Yönetmelik ekinde yer almalıdır.¹⁰³ Teklif sonrasında, müdafii huzurunda şüphelinin teklifi kabul etmesi durumunda SMU uygulanacaktır. Teklif, müdafii yokluğunda kabul edilmişse geçerli olmayacaktır. "Teklif" ve "kabul" dışında, şüpheli savunmasının müdafii huzurunda alınması şart değildir.¹⁰⁴ Talep edilmesi hâlinde, teklifi değerlendirmek üzere bir ay aşmamak üzere makul bir süre şüpheliye verilebilecektir. Şüpheli tarafından seçilen müdafinin bulunmaması durumunda baro tarafından müdafii görevlendirilmesi istenecektir. Mahkeme, teklif ve kabul beyanının müdafii huzurunda olmadığını tespit ederse, bu usul eksikliğinin giderilmesi için dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına iade edecektir.

1. Teklifin Yapılma Yeri ve Zamanı

Cumhuriyet savcısı şüpheliyi SMU'nun uygulanmasını teklif etmek üzere "en kısa sürede" davet edecektir. Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheliye teklif edilecek SMU yerine dair kanun ve yönetmelikte bir düzenleme bulunmamaktadır. Teklifin, müdafii huzurunda Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacak olması sebebiyle en uygun "teklif yerinin" Cumhuriyet savcısının odası veya Adalet saraylarında bu iş için ayrılan özel bir oda olabileceği kanaatindeyiz. Soruşturma safhasının sonunda teklifin yapılması en uygun zamandır. Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 35/1. maddesine göre, uzlaştırma görüşmelerine tahsis edilen özel odalarda yapılmaktadır. Adalet Bakanlığı genelgeleri ile arabuluculuk görüşmeleri için de Adliyelerde uygun alanlar tahsis edilmiştir. Aynı şekilde, seri muhakeme bürolarının kurulduğu yerlerde, yeterli fiziki ve teknik şartlara sahip özel odalar tahsis edilmelidir.

¹⁰³ Rifat Çulha/Fahrettin Demirağ/Salih Oktar/Fahri G. Taner/Durmuş Tezcan/Feridun Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı, 5. baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2020, s. 28; Atalay, 2020, s. 668

¹⁰⁴ Aldemir, 2019, s. 57

İddianamenin UYAP' tan onaylanması aşamasına kadar, şüpheli Cumhuriyet savcısına başvurabilir. SMU'nun uygulanmasını talep edebilir. Bu halde Cumhuriyet savcısı tarafından SMU uygulanacaktır (Yönetmelik m. 5/11).

2. Teklifin Yapılış Şekli

SMU'ya ilişkin teklif yüz yüze, SEGBİS veya istinabe vasıtasıyla yapılabilir. Teklifin SEGBİS yoluyla yapılması halinde UYAP kullanılacaktır. Teklife dair her türlü veri, bilgi, karar ve belge UYAP sistemine kayıt edilecektir. Güvenli elektronik imza (e-imza) kullanılacaktır. Fiziki olarak hazırlanan her türlü belge ve karar UYAP ortamında düzenlenecektir (Yönetmelik m. 13/1, CMK m. 38/A). Teklifi değerlendirmek üzere şüpheli süre talep edebilir. Bu süre makul olmalı ve bir aydan fazla olmamalıdır. SMU'nun uygulanmasına ilişkin *“bilgilendirme”*, *“teklif”* ve *“teklifin kabulü”* eş zamanlı olmak zorunda değildir. Şüpheli kendisine verilen bir aylık zaman içerisinde mazereti olmaksızın gelmez veya bu usulü ret ederse, soruşturma genel hükümler kapsamında tamamlanmalıdır.¹⁰⁵

3. Teklifin Yapılması Sırasında Hazır Bulunabilecek Kişiler

SMU'da teklifin yapılması ve kabulü esnasında Cumhuriyet savcısı, şüpheli ve müdafii hazır bulunacaktır. Varsa *“mağdur”*, *“suçtan zarar gören”* veya *“genel hükümlere göre katılma hakkını haiz olan kişiler”* hazır bulunabilecektir. SMU kabul tutanağını Cumhuriyet savcısı, şüpheli ile müdafii imzalayacaktır. Teklifin yapılması sırasında müdafinin hazır bulunması zorunludur. Bu sebeple, şüpheli tarafından müdafii seçilmemişse, baro tarafından görevlendirme yapılacaktır. Şüpheli, müdafisinin huzurunda kendi özgür iradesiyle bu usulün uygulanmasını kabul etmelidir.

D. TEKLİF BİLGİLENDİRMESİNDE YER VERİLECEK HUSUSLAR

Şüpheliye teklifte bulunulmadan önce hakkındaki isnat, SMU'ya ilişkin açıklama ve bu usule ilişkin haklarını içerecek şekilde bilgilendirme yapılmalıdır (Yönetmelik m. 10/1). SMU kapsamında Cumhuriyet savcısı şüpheliye tüm sonuçlarını anlatarak teklifte bulunmalıdır.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Atalay, 2020, s. 670

¹⁰⁶ Yargıtay, 16 Şubat 2021, K. 2021/1580

E. YAPTIRIMIN BELİRLENMESİ

“Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi” uyarınca, kanunun açıkça suç saymadığı bir eylemden dolayı kimseye ceza verilemez. Güvenlik tedbirleri uygulanamaz. Kanun da sayılan ceza ve güvenlik tedbirlerinden başkasına hüküm kurulamaz. “Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi” uyarınca “suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunacaktır.” Cumhuriyet savcısı suçun kanuni tanımında düzenlenen cezayı TCK’nın 61. maddesi kapsamında alt ve üst sınırlar arasında tespit edecektir (CMK m. 250/4, Yönetmelik m. 10/5). Belirleyeceği temel cezada, yarı oranında indirim uygulayacaktır. Şüpheli hakkında güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir (TCK m. 53). Şartları gerçekleşmişse hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrilebilecek (m. 50), ertelenebilecek (m. 51) veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına (CMK m. 231) karar verilebilecektir.¹⁰⁷ Cezanın bu şekilde belirlenmesi, Cumhuriyet savcısının takdir hakkını sınırlandırmaktadır. Hagb ve erteleme kurumlarının aynı sanık hakkında farklı suçlarda uygulanabilecek olması, sanık lehine oldukça geniş bir alan açmakta, işlenen suçların yaptırımsız kaldığı şekilde algıya yol açabilmektedir.

Kanunlardaki cezaların belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinden amaçlanan nedir? Kanun metinlerinde soyut olarak sınırları belirli yaptırımların, suç işleyen sanıklar hakkında, uygulanmaya esas olacak şekilde somut hale dönüştürülmesidir.¹⁰⁸ Yani uygulanacak yaptırımın, sanığın kişiliğine uydurulmasıdır.¹⁰⁹ Ceza bireyselleştirilirken “seçimlik cezalar arasında tercih yapma”, “takdiri indirim nedenleri”, “adli para cezasında bir gün karşılığı ödenecek miktar”, “mahsup”, “ceza vermekten kaçınma (TCK m. 22/6)”, “hükmün açıklanmasının geri bırakılması”, “erteleme” ve “seçenek yaptırımlara çevirme” araç olarak kullanılmaktadır.¹¹⁰ Cezanın ve/veya güvenlik tedbirlerinin belirlenmesinde, yalnızca TCK’nın 61/1. fıkrası değil tüm madde dikkate alınacak şekilde düzenleme yapılmalıdır. Mevcut durumda Cumhuriyet savcısı “suçun işleniş biçimini”, “suçun işlenmesinde kullanılan araçları”, “suçun işlendiği yer ve zamanı”, “suçun konusunun önem ve değerini”, “meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını”, “failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını”, “failin güttüğü amaç ve saiki” göz önünde bulunduracaktır. Suçun “olası

¹⁰⁷ Ersoy, 2020, s. 860

¹⁰⁸ Erdener Yurtcan, Ceza Yaptırımı Ve Bireyselleştirme, Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında Türk Ceza Kanunu - Genel Hükümler, İstanbul, 1998, s. 256; Koray Doğan, “Cezaların Belirlenmesi Ve Bireyselleştirilmesi”, C. 2, S. 4, 2007, Ceza Hukuku Dergisi, ss. 277-304, s. 39

¹⁰⁹ Duygu Ç. Doğan, “Cezanın Belirlenmesi Ve Bireyselleştirilmesinde Faile İlişkin Özel Ölçütlerin Temyiz Kanun Yolunda Denetlenmesi Sorunu”, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’ a Armağan, S. 21 (özel sayı), 2019, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 1029-1058, s. 1036

¹¹⁰ Mehmet Maden, Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012, s. 119

kast (TCK m. 21/2)” veya “*bilinçli taksir* (TCK m. 22/3)” ile işlenmiş olma halini değerlendiremeyecektir (m. 61/2). Yine suçun nitelikli halleri (m.61/4), “*teşebbüs*”, “*iştirak*”, “*zincirleme suç*”, “*haksız tahrik*”, “*cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebepler*” (m. 61/5) dikkate alınamayacaktır. Bu tespit, SMU’da Cumhuriyet savcısının sadece temel cezayı belirleme yetkisine sahip olduğunu göstermektedir. Cumhuriyet savcısının indirim ve artırım yapmak suretiyle temel cezada değerlendirme yapma yetkisi bulunmamaktadır.¹¹¹ Bu durum, cezanın şahsileştirilmesi ilkesine uygun değildir.

Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenen hapis cezası şartları varsa “*seçenek yaptırımlara çevrilebilecek*” ve “*ertelenebilecektir.*” Koşulları varsa yaptırımlar hakkında “*hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına (Hagb)*” karar verilebilecektir. (CMK m. 250/5,6). Bu sıralamada öncelik hatası bulunmaktadır. Değirmenci’ye göre, önce Hagb uygulanmalı, uygulanma koşulları mevcut değilse, TCK m. 50 ve m. 51 uygulanmalıdır. Çünkü; Hagb kararı daha lehedir ve öncelikle uygulanmalıdır. Hagb kararı verilmesi durumunda, hapis cezası ertelenmeyecek ve seçenek yaptırımlara çevrilemeyecektir (CMK m. 231/7). Yine Hagb’nin uygulanabilmesi için uyarınca şüphelinin kabul iradesi gereklidir (CMK m. 231/1). Basit yargılama usulunu düzenleyen CMK’nın 251/4. maddesinde yer alan “*karşı çıkılmaması kaydıyla*” ifadesi, CMK m. 250’de yer almamaktadır.¹¹² Hagb sanık hakkında hükmün hukuki bir sonuç doğurmamasını ifade etmektedir. Hagb kararının verilebilmesinin şartı, yargılama yapan mahkemece verilen bir mahkûmiyet hükmünün bulunmasıdır.¹¹³ Hagb, kişilerin suç işlemediğine dair sonuç doğuran cezanın ertelenmesine benzeyen, “*sui generis*” nitelikli bir kurumdur.¹¹⁴ Kurum doğurduğu sonuçlar kapsamında “*karma*” nitelikli bir özelliğe sahiptir. Yapısında iki farklı karar içermektedir. Birinci karar, teknik anlamda hüküm sayılmamaktadır. Bu karar, açıklanmasının geri bırakılması nedeniyle hukuken varlık kazanmamaktadır.¹¹⁵ Bu sebeple hüküm sonucunu doğurmaz. Koşullara uyulduğu hallerde “*düşme*” hükmüne dönüşür. Koşullara uyulmaması durumunda varlık kazanarak “*mahkûmiyet*” hükmü niteliğine bürünecektir. Belirtilen kararlar mahkeme tarafından verilmelidir. Kanun (CMK m. 250/5, 6) ve Yönetmelikte (m. 10/6, 7) ifade edilen husus, talepten mahkeme tarafından onaylanması sonrasında bu

¹¹¹ Atalay, 2020, s. 674

¹¹² Olgun Değirmenci, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250)”, Ocak-Haziran, 2020, Batı Adalet Dergisi, ss. 16-22, s. 21

¹¹³ Özgenç, 2007, s. 593

¹¹⁴ Yasin Sezer/Ali İ. İpek, “Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Kamu Personel Hukukuna Etkileri”, C. 1, S. 3, 2010, TAAD, ss. 43-74, s. 45

¹¹⁵ S. Sümeyra Kurt, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Devlet Memurluğundan Çıkarma Cezasına Etkisi”, C. 9, s. 17, 2021, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, ss. 383-428, s. 411

kararların belirecek olmasıdır. Bu kurumların, Cumhuriyet savcısının kararı ile doğrudan varlık kazacağına dair bir tespit doğru değildir.¹¹⁶

F. CEZAI YAPTIRIM TEKLİFİNİN SONUCU

Cezai yaptırım teklifi sonrasında, şüpheli teklifi kabul edebileceği gibi ret de edebilir.

1. Şüphelinin Teklifi Kabul Etmesi

Ceza yargılamasında delil serbestisi yani “*vicdani delil sistemi*” ilkesi geçerlidir. Hukuka uygun şekilde elde edilen, akla ve mantığa uygun her şey delil olabilir. Resen delil araştırması, delil serbestisi ve serbest delil değerlendirilmesi geçerli ilkelerdir.¹¹⁷ Sanık beyanı, kendisine yöneltilen suçlamanın kısmen veya tamamen doğruluğuna yönelirse bu ikrar (veya itiraf) delil olarak kabul edilebilir. Ancak ikrara rağmen maddi vakıa araştırılmaya devam edilir.

SMU’da teklifin kabul edilmesi, SMU’nun uygulanmasına ilişkindir. Bu kabul suçun işlendiğinin “ikrarı” anlamına gelmez. Bu konuda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu beyan, SMU’nun uygulanması, soruşturmanın bir an önce sonuçlandırılması isteğidir. Ancak bu belirsizlik öğretilerdeki birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.¹¹⁸ Şüpheli kendisine yapılan teklifi müdafii huzurunda kabul etmezse, kabul beyanı geçerli olmayacaktır. Bu durum dosyanın mahkemece Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi sebebidir. İddianamenin düzenlenmesi aşamasına kadar, şüpheli SMU’nun uygulanmasını talep edebilir. Bu başvuru, şüpheliye teklifin yapılmadığı veya usulüne uygun teklif yapıldıktan sonra teklifin ret edildiği durumlarda ne zaman yapılacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır.¹¹⁹ Bizce, şüpheli teklifi ret etmişse sonradan SMU’nun uygulanmasını talep edemez. Yönetmeliğin 10/4. maddesi, şüphelinin bu usulün uygulanmasını kabul etmediğini bildirmesi durumunda soruşturmaya genel hükümlere göre devam edileceğini açık bir şekilde düzenlemiştir.

Şüpheli hakkında uygulanacak cezai yaptırım teklifini kabul ederse “*SMU kabul tutanağı*” düzenlenecektir. Yönetmelik Ek-1’ de örneği bulunan tutanakta bazı hususlar bulunmalıdır. Bunlar “*isnat edilen eylem*”, “*şüphelinin kabul beyanı*”, “*belirlenen sonuç ceza*”, “*güvenlik tedbiri*”, “*hükmün açıklanmasının geri bırakılması*”, “*seçenek yaptırım*” ve “*hapis cezasının ertelenmesi*” dir. Seri muhakeme kabul tutanağını Cumhuriyet savcısı,

¹¹⁶ Atalay, 2020, s. 675

¹¹⁷ Taner, 1950, s. 221

¹¹⁸ Atalay, 2020, s. 673; Kızıllarslan, 2019, s. 1912

¹¹⁹ Atalay, 2020, s. 671

şüpheli ve müdafî imzalayacaktır. Tutanak aynı gün şüpheli ile birlikte mahkemeye gönderilecektir.

SMU'da, teklifin kabulü ve cezanın bireyselleştirilmesi sonrasında Hagb karar verilmiş ve denetim süresi içerisinde sanık yeni bir suç işlemişse, açıklanması ertelenen hüküm açıklanacaktır. Bu durumda şartları oluşmuşsa da basit yargılama usulü (CMK m. 251) uygulanamayacaktır. Şüpheli, SMU'nun uygulanmasına dair teklifi kabul etmesinden sonra bundan vazgeçebilir. Vazgeçme iradesi, mahkeme tarafından hüküm kuruluncaya kadar yapılmalıdır (Yönetmelik m. 5/4). Yönetmelikte vazgeçmenin nasıl yapılacağına dair açık bir hüküm bulunmamaktadır. Yazılı veya tutanağa geçirilecek sözlü beyanla yapılabilir. Yine, herhangi bir mazereti olmaksızın, hüküm kuruluncaya kadar şüphelinin mahkemeye gelmemesi, SMU'dan zımnî vazgeçme anlamına gelmektedir (CMK m. 250/9, Yönetmelik m. 13/5).

2. Şüphelinin Teklifi Ret Etmesi

Belirlenen süre içerisinde şüpheli mazeret bildirmeksizin davete gelmez veya davete uyararak gelmesinden sonra bu usulün uygulanmasını kabul etmezse soruşturma genel hükümlere göre tamamlanacaktır (Yönetmelik m. 10/4). Şüpheli yapılan teklifi ret ederse, Cumhuriyet savcısı tarafından bu duruma dair tutanak düzenlenecektir. Düzenlenen tutanak soruşturma dosyası içerisine alınacaktır. *“SMU'nun herhangi bir sebeple tamamlanamaması veya mahkemece soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla dosyanın Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi hallerinde, şüphelinin SMU'yu kabul ettiğine ilişkin beyanları ile bu usulün uygulanmasına dair diğer belgeler, takip eden soruşturma ve kovuşturma işlemlerinde delil olarak kullanılamayacaktır”* (Yönetmelik m. 5/8). Madde gerekçesinde bu durum, şüphelinin bu usulü kabul etmesi yönünden daha rahat bir yaklaşım göstermesine olanak tanımak olduğu şeklinde izah edilmiştir.¹²⁰ Ceza yargılaması sistemimizde sadece hukuka uygun şekilde elde edilen delillerin kullanılabilmesi mümkündür. Delil toplanması ve toplanan delillerin kullanılmasında, hukuk devletinin ilke ve kuralları gözetilmelidir. Bu alandaki sınırlama *“delil yasakları”* olarak adlandırılmaktadır.¹²¹ Ceza yargılamasında hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillere dayanılması, kesin hukuka aykırılık halidir (CMK m. 289/1 j). Dosya kapsamına alınan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen deliller ayrıca ve açıkça gösterilmelidir (CMK m. 230/1 b). Dosya kapsamında, hukuka aykırı yöntemlerle elde edildiği açıkça anlaşılan delillerin bulunması durumunda bunlar re'sen gözetilmelidir.¹²²

¹²⁰ Atalay, 2020, s. 69

¹²¹ Gödekli, 2016, s. 1824

¹²² Mahmut Koca, “Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı”, C. 4, S. 1-2, 2000, AÜEHFD, ss. 105-146, s. 125

G. TALEPNAMENİN DÜZENLENMESİ VE KAPSAMI

SMU'da talepname, Cumhuriyet savcısı tarafından hazırlanarak mahkemeye sunulan talep yazısıdır (Yönetmelik m. 4/ç). Şüpheli hakkında SMU uygulanmasının görevli mahkemeden talep edilmesidir.¹²³ Talepnameye dair örnek, Yönetmelik Ek-2' de yer almaktadır. CMK'nın 170/4. maddesine göre "*iddianamede yüklenen suç oluşturulan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanmalıdır.*" CMK'nın 250/8 f maddesine göre, "*isnat olunan suç oluşturulan olayların özeti*" talepnameye yer almalıdır. Bizce bu düzenleme talepnameden beklenen amaçtan uzaktır. İsnat edilen olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilip iddianamaya derç edilmezse, gerekçe konusunda eksiklikler görülecektir. Anayasa' nın 141/3 ve CMK'nın 34/1. maddesine göre karşı oylar dâhil olmak üzere, mahkemelerin tüm kararları gerekçeli şekilde yazılmalıdır. Gerekçe doğru, güvenli ve adil yargılanma hakkını tesis etmektedir. Gerekçe, "*doğru ve sağlıklı düşünme*", "*mesleki etik*", "*keyfi davranışları önleme*", "*nitelikli yargıç yetiştirme*", "*yargıya güven*", "*yargısal denetimde sağlıklı savunmayı kolaylaştırma*", "*temyiz denetimini sağlama*" ve "*yansızlığı kanıtlama*" amacındadır.¹²⁴ Hükümde gerekçe AİHS' nin 6/1. (adil yargılanma hakkı) maddesinin de gereğidir. Delillerle ilişkilendirilmeyen talepname üzerine, gerekçe yazılmadan kurulan hükümler bu ilkeye aykırılık oluşturacaktır. CMK'nın 170/4. maddesinde, 7331 sayılı Kanununun 19. maddesi ile değişiklik yapılmıştır. "*Yüklenen suç oluşturulan olaylar ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere iddianame de yer alamayacaktır*" Bu düzenleme iddianamelerin tanzimi bakımından çok isabetlidir. Talepnamelerin hazırlanmasında aynı şekilde bir düzenlemenin yapılması çok isabetli olacaktır.

H. MAHKEME AŞAMASINDA SERİ MUHAKEME USULÜ UYGULANMASI

Şüpheli kendisine bildirilen yaptırım teklifini kabul ettiğinde talepname hazırlanacaktır. Talepname yazılı olarak görevli mahkemeye gönderilecektir. Hâkimler ve Savcılar Kurulu' nun (HSK), 02.01.2020 gün ve 1 sayılı kararında SMU'da görevli mahkemeler belirlenmiştir. Mahkeme, talepnamenin UYAP üzerinden kendisine verildiği gün incelemesini yapacaktır. Elektronik ortamda (UYAP) yapılan işlemlerde süreler, UYAP kayıtlarındaki elektronik imza tarihi esas alınarak hesaplanacaktır. Mahkeme UYAP ekranına düşen talepnameye bu tarihi esas alacaktır. Şüpheli mevcutlu değilse, mahkeme şüpheliyi müdafii huzurunda, SEGBİS veya istinabe yoluyla da dinleyebilir. Sonrasında SMU sonuçlandıracaktır.

¹²³ Ersoy, 2020, s. 860

¹²⁴ Çetin Aşçıoğlu, "Yargıda Gerekçe Sorunu", C. 15, S. 48, 2003, TBB Dergisi, ss. 109-116, s.111

Cumhuriyet savcısı, talepnameyi görevli olmayan mahkemeye göndermesi halinde, 7331 sayılı Kanununun 22. maddesi ile yapılan değişiklik sonrasında, talepname Cumhuriyet başsavcılığına iade edilecektir. Bu düzenlemede, yetki hususu açıkça belirtilmemiş olsa da, mahkemenin “yetki ve görev” konusunun bu kapsamda bulunduğu ve re’sen inceleme yapacağı kanaatindeyiz. Mahkemece hükmün verilme aşamasında kadar, şüpheli SMU’nun uygulanması talebinden vazgeçebilir. 01.01.2020 tarihi itibarıyla, kovuşturma evresine geçilerek hükme bağlanan veya kesinleşen dosyalarda SMU uygulanamayacaktır (CMK geçici m. 5/1d, Yönetmelik geçici m.1).

1. Talepnamenin Mahkemece İncelemesi

7331 sayılı Kanununun 22. maddesiyle, CMK’nın 250. maddesine eklenme yapılmıştır. Bu düzenleme öncesinde, hâkimin sanığı sorgulaması, soruşturmayı genişletmesi, tanık dinleme yetkisi bulunmamaktaydı. Sadece suçun soruşturma kapsamında bulunup bulunmadığı ve teklifi özgür iradesi ile kabul etmesi bakımından sınırlı bir denetim yapmaktaydı. Düzenleme sonrasında mahkemenin denetim yetkisi genişletilmiştir.

Mahkemenin talepnameyi incelemesi, 250/3. fıkrasında şartlar ve talepnameye konu suçun katalog suçlardan olup olmadığı ile sınırlıdır. Mahkeme talepnamedeki şüphelinin, mağdurun, suçtan zarar görenlerin kimliği, müdafii, vekili, kanuni temsilci kimlik bilgilerini inceleyecektir. İsnat olunan suçla ilgili kanun maddelerine bakacaktır. “İsnat olunan suçun işlendiği yer”, “tarih ve zaman dilimi”, “şüphelinin tutuklu olup olmadığı”, “tutuklanmış ise gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların sürelerini” kontrol edecektir. İsnat olunan suç oluşturulan olaylar ve bunların özetinin yapılıp yapılmadığına bakacaktır. Şüpheliye yapılan teklifin usulüne uygun olup olmadığı, teklifin şüpheli müdafii huzurunda yapılıp yapılmadığını denetleyecektir. Belirlenen yaptırımda, sonuç cezanın seçenek yaptırımlara (kıs süreli hapis cezası yerine seçenek yaptırımlar) ve hapis cezasının ertelenmesi, cezanın mahiyetine uygun güvenlik tedbirlerinin (uygulanmışsa) şartlarını inceleyecektir. CMK’nın 170/2. maddesinde olduğu gibi, mahkeme “soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe” sebebi olup olmadığına dair inceleme yetkisi bulunmamaktadır. Bu hususta kanun ve yönetmelikte bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysaki Kanununun 250/9. maddesine göre hüküm kurulabilmesi için “dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaati” aranmaktadır. Yani, seri muhakeme hükümlerinin uygulanabilmesinin temel şartlarından bir tanesi, şüphelinin suçun işlediğine dair yeterli suç şüphesi altında bulunmasıdır. Cumhuriyet savcısı, kamu davası açmaya yeter düzeyde “soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe” olmaksızın SMU teklifinde bulunamayacaktır. Ancak, talepnamede bu şüphenin ortaya konulmaması ve mahkemenin denetlememesi önemli bir eksikliktir. “Soruşturma evresi sonunda kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi” hali

soruşturmayı sonlandıran kovuşturamama sebebi sayılırken bu nitelikli bir dosyada, sanığın cezalandırılması gibi olumsuz bir sonuç doğabilecektir.

Mahkeme, talepname ve eklerini inceleyecektir. Kanunda mahkemenin yapacağı incelemeye dair bir süre belirtilmemiştir. Olayı ve hukuki vasıflandırmayı denetleyecektir. Talepname’ de yapmış olduğu inceleme sonrasında, hata ve noksanlık tespit edemezse, talepnameyi kabul ederek “hüküm” aşamasına geçecektir. Eksiklik tespit ederse dosyanın Cumhuriyet başsavcılığına “geri gönderilmesine” karar verecektir. İsnat, seri muhakeme kapsamında değil veya teklif usulüne uygun yapılmamış veya teklif müdafii huzurunda kabul edilmemişse taleptenmenin “reddine” karar verecektir.

a. Taleptenmenin Mahkemece Kabul Edilmesi

Şüpheli müdafisi huzurunda, mahkemede SMU hükümlerinin uygulanmasını talep etmelidir. Seri muhakemede teklif aşamasında, şüpheli ve müdafinin dosyayı inceleme yetkisi kısıtlanmamalıdır. Mahkeme kanunda sayılan şekilde, SMU’nun şüpheliye teklif edilip edilmediği ve bu teklifin müdafii huzurunda kabul edilip edilmediğini inceleyecektir. Eylemin kapsam itibarıyla SMU’ya tabi olup olmadığına bakacaktır. Mevcut deliller itibarıyla mahkûmiyet kararı verilmesi kanaatine varırsa, taleptenedeki yaptırımdan ağır olmamak üzere hüküm kuracaktır. Bu hüküm CMK’nın 223/5. maddesi kapsamında “mahkûmiyet” hükmüdür. Kurulacak hükümden, TCK’nın 61/1. fıkrası dikkate alınacaktır. Suçun yasal tanımında düzenlenen cezayı alt ve üst sınırı arasında belirleyecektir. Belirlenecek bu cezada koşulları varsa zincirleme suça ilişkin hükümleri uygulayacaktır. Sonuç cezada yarı oranında indirim yapacaktır. Mahkeme yaptırımı belirlemenin dışında sanık hakkında güvenlik tedbiri hükümlerini uygulayacaktır. Hüküm mağdur, suçtan zarar gören ve katılanlara tebliğ edilecektir (Yönetmelik m. 14/2). Mahkemece verilen hüküm adli siciline kaydedilecektir (Yönetmelik m. 10/1 f). Mahkeme, yaptığı inceleme sonrasında belirlenen şartların bulunmadığını tespit ederse soruşturmanın genel hükümler kapsamına göre tamamlanması amacıyla dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına gönderecektir.

Mahkeme tarafından hüküm kurulmuş olsa bile kişinin statüsü sanık değil şüphelidir.¹²⁵ Mahkeme safahatında şüpheli sorununu anlatabilecek düzeyde Türkçe bilmiyor veya engelliyse CMK’nın 202. madde hükmü uygulanacaktır. Şüpheliye tercüman atanacaktır. Burada “engelli” tanımı açık değildir. Akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik engel tanımında yer almaktadır. Oysaki Yönetmeliğin 7/1. maddesine göre, bu hallerde SMU’nun uygulanması mümkün değildir. Bu sebeple Yönetmelik hükmü değiştirilerek sadece Türkçe bilmeyenlere

¹²⁵ Ersoy, 2020, s. 860

özümlenmelidir.¹²⁶ Düzenleme şüphelinin korunması ve savunma hakkının kutsallığı için yapılmıştır. Tercümanın giderleri suçüstü ödeneğinden karşılanmalıdır. İl adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl belirlenen listelerde yer alan kişiler arasından tercümanlar seçilmelidir.

Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı tarafından yayımlanan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'nde¹²⁷ SMU'da ödenmesi gereken müdafii ücretine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak "*tarifede yazılı olmayan hukuki yardımlar için, işin niteliği göz önünde tutularak, bu tarifedeki benzer işlere göre ücret belirlenmelidir*" (m. 20). Bu sebeple, Cumhuriyet başsavcılığı ve mahkemede hukuki yardımda bulunan müdafii lehine, avukatlık ücretinin tayin ve takdirinde tarifenin 2. kısım, 2. bölümde belirlenen miktarlar üzerinden avukatlık ücreti takdir edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

b. Talepnamenin Mahkemece Geri Gönderilmesi

Şüpheli müdafii huzurunda mahkeme tarafından dinlenecektir. Talepname hazırladıktan sonra şüphelinin mahkemeye çıkmaktan sarfınazar etmesi ve adliyeden ayrılması, mazeret bildirmemesi hallerinde SMU'nun uygulanmasından vazgeçtiği kabul edilmelidir (CMK m. 250/9). Bu halde soruşturmanın genel hükümlere göre tamamlanması için mahkeme dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına geri gönderecektir. Aynı durum, mahkemeye çıkan şüphelinin usulün uygulanmasını istememesi halinde de uygulanmalıdır.¹²⁸

Talepnamenin mahkeme tarafından incelenmesi sonrasında, mahkeme eksik veya hatalı noktaları belirtecektir. Talepnamedeki eksik noktaların tamamlanması amacıyla, talepnamenin Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesine karar verebilecektir. Yaptırımda maddi hata yapılmışsa, yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı ile sağır ve dilsizlik hallerinde bu usulün uygulanması talep edilmişse mahkeme talepnamenin Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesine karar verecektir. Yine, belirlenen yaptırımda hükmün açıklamasının geri bırakılmasının, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımların, hapis cezasının ertelenmesinin objektif şartları yoksa mahkeme talepnameyi geri gönderecektir. Teklif edilen cezanın kapsamına uygun olan bir güvenlik tedbirinin belirtilmemesi de talepnamenin geri gönderilmesi sebebidir. Geri gönderilen talepname sonrasında, Cumhuriyet savcısı eksiklik ve hatalı noktaları tamamlayacaktır. Bu karar sonrasında, usulü işlemlerin yeniden yapılıp yapılmayacağı uygulamada bir sorun olarak belirmektedir. Bizce, şüpheli aleyhinde bir geri gönderme kararı yoksa şüphelinin yeniden çağrılması ve usulü işlemlerin tekrarlanmasına gerek

¹²⁶ Atalay, 2020, s. 672

¹²⁷ RG. 20.11.2021, S. 31665

¹²⁸ Baytaz, 2020, s. 259

bulunmamaktadır. Geri gönderme sebeplerinin tamamlanması yeterlidir. Eksiklikler giderildikten sonra Cumhuriyet savcısı yeniden düzenleyeceği talepnameyi mahkemeye sunacaktır (Yönetmelik m. 13/3).

c. Talepnamenin Mahkemece Ret Edilmesi

Mahkeme isnat edilen eylemin SMU'nun kapsamında bulunmadığı veya teklifin usulüne uygun yapılmadığı, şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmediğine kanaat getirirse, talepnameyi ret edecektir. Bu hallerde, dosya Cumhuriyet başsavcılığına gönderilecektir. Mahkeme, Cumhuriyet savcısının hukuki nitelendirmesi ile bağlı değildir. Hükmünü iddianamede nitelikleri belirtilen "*fiil*" ve "*fail*" hakkında verecektir. Fiilin nitelendirilmesinde mahkeme "*iddia*" ve "*savunmalarla*" bağlı değildir (CMK m. 225). Yaptığı inceleme sonrasında, Cumhuriyet savcısının hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmaksızın, talepteki vasıflandırmadan bir noktaya ulaşmışsa, talebi ret edecektir. Talepnamenin gönderilmesinden sonra Cumhuriyet başsavcılığı eksiklikleri gidermişse, yeniden talepname düzenleyecektir. Yeni talepname sonrasında mahkeme yeniden denetimini yapacaktır. Denetim sonucunda olumlu kanaat getirirse, talepname kapsamında karar verecektir. Aksi halde talebi ret ederek soruşturmanın genel hükümler uyarınca yürütülmesini isteyecektir. Bu halde şüphelinin usulün uygulanması talebine dair beyanları ile usulün uygulanmasına ilişkin belgeler, sonraki soruşturma ve kovuşturmalarda delil mahiyetinde kullanılamayacaktır. Bu düzenleme, ceza yargılamasına egemen olan "*usul ekonomisi*", "*gecikmezlik ve kısalık*" ilkelerine aykırıdır. Kullanılamayacak belgeler arasında istisnai bir düzenleme yapılmalıdır. SMU'nun uygulanması öncesinde, soruşturma dosyasında bulunan "*sair belgeler*" istisna tutulmalıdır. Delil değerlendirme yasağı kapsamında olmamalıdır.¹²⁹

2. Talepnamenin Geri Gönderilmesi Üzerine Yapılacak İşlemler

Talepname geri gönderildikten sonra, Cumhuriyet savcısı tarafından eksiklikler tamamlanacaktır. Geri gönderme kararında belirtilen hatalı noktalar düzeltildikten sonra, talepname yeniden düzenlenecektir. Yeni talepname mahkemeye gönderilecektir. Yeni talepname sonrasında aynı incelemeler tekrar yapılacaktır. Mahkemece hüküm kurulurken, TCK'nın 61. maddesi kapsamında ceza belirlenecektir. Suçun kanuni tanımındaki cezasının alt ve üst sınırı gözetilecektir. Bu şekilde belirlenen temel cezada, şartları oluşmuşsa zincirleme suç (TCK m. 43) hükümleri uygulanabilecektir. Belirlenen sonuç cezada, yarı oranında indirim uygulanacaktır. Yaptırım

¹²⁹ Baytaz, 2020, s. 263; Erdem/Şentürk, 2019, s. 595

uygulanmasının yanı sıra güvenlik tedbirlerine (TCK m. 53) ilişkin hükümlerde uygulanabilecektir.

IV. SORUŞTURMANIN GENEL HÜKÜMLERE GÖRE SONUÇLANDIRILMASI

Mahkeme yapacağı denetim ve inceleme sonrasında, belirtilen hükümlere aykırılık, talepten maddi hata, yaptırım hakkında hükmün açıklamasının geri bırakılması, seçenek yaptırımlar, erteleme maddelerinin uygulanmasında nesnel şartların gerçekleşemediğini tespit ettiğinde, talep yazısını Cumhuriyet başsavcılığına iade edecektir. Eksikliklerin giderilmesini isteyecektir. Cumhuriyet başsavcılığı iade yazısındaki eksikleri ve hatalı hususları tamamladıktan sonra, yeniden düzenleyeceği talepten yazısını mahkemeye gönderecektir. Mahkemenin inceleme ve denetleme yaptığı bu hususlar, kurumun ilk halinde düzenlenmemiştir. Öğreti de bu durum eleştirilere konu edilmiştir.¹³⁰ Düzenlemenin değişiklik öncesindeki ilk halinde bu yetkiler mahkemeye tanınmamıştır. Buna karşılık, *“Talepten maddenin incelenmesi”* başlıklı Yönetmeliğin 13. maddesinde kanunda yer almayan bu yetkiler mahkemeye tanınmıştır. 7331 sayılı Kanunun 22. maddesiyle yapılan düzenleme sonrasında, bu durum düzeltilmiştir. *“Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle şüpheliye ulaşılamaması hâlinde, SMU uygulanmayacaktır”* (Yönetmelik m. 5/6).

V. MAHKEMENİN VERDİĞİ KARARA KARŞI KANUN YOLU

Mahkeme, Cumhuriyet savcısının talep yazısı kapsamında, talepten maddede belirlenen yaptırımdan ağır olmamak kaydıyla bir hüküm kuracaktır. Mahkeme kavramından anlaşılması gereken nedir? Anayasa Mahkemesi' ne göre, *“Bir davaya bakmakta olan mahkeme sözlerini, bir davaya bakmakta olan hâkim niteliğinde kişilerden kurulu yargı yetkisine sahip taraflar arasındaki uyuşmazlığın esasını çözümleyen mercidir”*¹³¹ Kovuşturma aşamasında yargılama görevini üstlenen makama mahkeme denilmektedir. Bunun haricinde kararları veren makama da hâkimlik denilmektedir. Bu tanıma göre, her mahkeme aynı zamanda hâkimlik niteliğinde kabul edilirken her hâkimlik mahkeme niteliğinde değildir.¹³²

¹³⁰ Baytaç, 2020, s. 260; Erdem/Şentürk, 2019, s. 596; Aygörmez Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, 2019, s. 273

¹³¹ Kemal Başlar, Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı, Roma Yayınları, Ankara, 2005, 1. baskı, s. 16; AYM, Anayasa Mahkemesi, E. 1967/15, K. 1967/15, R.G. 04 Kasım 1967: 12742, C. 5, Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, S. 119

¹³² Evren Koç/Cengiz S. Konuralp, Yargı Örgütü ve Tebligat, İ.Ü. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2019, s. 10

1. İtiraz Kanun Yolu

Diğer kanun yollarından farklı olarak itiraz kanun yoluna “*ara kararlar*” bakımından gidilmektedir. Diğer kanun yollarına “*son karar*” veya “*hükümler*” bakımından gidilebilmektedir.¹³³ SMU uygulanmak suretiyle mahkemece kurulan hükme itiraz kanun yolu (CMK m. 267) açıktır. Taraflar, kararın öğrenilmesinden itibaren yedi gün içerisinde kararı veren mahkemeye itirazda bulunabilir. İtiraz, hâkim veya kanunun belirlediği hallerde mahkeme kararlarının, üst bir merci tarafından yeniden incelenmesidir. İtiraz kanun yolunun konusu, hâkim kararları, istisnai olarak mahkeme ara kararlarıdır. Oysaki SMU sonrasında hüküm kurulmaktadır. Verilen kararda, CMK’nın 230. maddesi kapsamında “*mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde*” bulunması gereken zorunlu tüm hususlar yer almalıdır. Bu sebeple “*istinaf*” kanun yolunun açık tutulması daha isabetli olurdu. Kanaatimizce itiraz kanun yolunun açık olması, kanun koyucunun bilinçli bir tercihten ibarettir. Usulün hızlı, etkili ve sonuca elverişli olma unsurlarını tamamlamaktadır. Uygulamada, şüphelinin teklifi müdafii huzurunda kabul etmesine rağmen müdafilerin usulen karara itiraz ettikleri gözlemlenmektedir. Burada asilin teklifi kabul etmesi sebebiyle bu itiraz pratik bir fayda sağlamamaktadır. Yönetmeliğin 15. maddesine göre, “*hükme genel hükümler çerçevesinde itiraz edilebilir.*” Öğretide, “*genel hükümler çerçevesinde itiraz*”dan kast edilenin CMK’nın 267 ilâ 271 arasında düzenlenen itiraz kanun yolu olduğu belirtilmektedir.¹³⁴ “*Cumhuriyet savcısı*”, “*şüpheli*”, “*sanık*”, “*katılan*”, “*katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar*” itiraz kanun yoluna başvurabilir (CMK m. 260/1). Yine, “*şüpheli müdafii*” (m. 261), “*şüphelinin yasal temsilcisi ve eşi*” (m. 262) itiraz kanun yoluna başvurabilir. Kanunun ilk düzenlenmesinde yapılacak itirazın kapsamına dair açık bir düzenleme bulunmamaktaydı. 7331 sayılı Kanununun 22. maddesiyle CMK’nın 250/14. Fıkrasında, itiraz merciinin yapacağı denetim açıklığa kavuşturulmuştur.

2. İtiraz Kanun yolunda Verilebilecek Kararlar

İtiraz üzerine, Asliye ceza mahkemesi hâkimi itirazın yerinde olduğuna kanaat getirirse kararını düzelterek itirazı yerinde görmezse, en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan, yargı çevresindeki ağır ceza mahkemesine gönderecektir. İtiraz merciinin inceleme yetkisi sınırlıdır. İtiraz mercii, teklifin usulüne uygun yapılp yapılmadığına, şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul edip etmediğine bakacaktır. Yine itiraz mercii, eylemin SMU’nun kapsamında olup olmadığına, var olan delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesinin gerekip gerekmediğini inceleyecektir. Kurulan hükmün, talepte

¹³³ Özen, 2018, s. 846

¹³⁴ Ersoy, 2020, s. 861; Aygörmez Ugurlubay/Haydar/Korkmaz, 2019, s. 273

belirtilenden ağır olup olmadığına, temel cezanın belirlenmesi usulüne, zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığına, netice cezada yarı oranında indirim yapılıp yapılmadığına bakacaktır. İtiraz mercii güvenlik tedbirlerinin uygulanıp uygulanmadığı hususunu da denetleyecektir. Öğretide, itiraz merciiinin mahkeme hükmünü sadece şekli bakımdan değil, esas incelemesine girerek maddi ve hukuki yönden denetlemesi gerektiği ileri sürülmektedir.¹³⁵

İtiraz başvurusunun kabulü durumunda merci itiraza konu olan hukuka aykırı kararını kaldıracaktır. İtiraz hakkında kendisi bir karar verecektir (CMK m. 271/2). Öğretide, hukuki ve maddi şartların varlığı durumunda, itiraz merciiinin kararı kaldırıp beraat kararı (CMK m. 223/2) verebileceği ileri sürülmektedir.¹³⁶ İtiraz kanun yolunda, üzerinde durulması gereken bir konu da hükümde “*aleyhe değiştirme yasağının*” uygulanıp uygulanamayacağıdır. İstinaf kanun yolu bakımından bu yasak CMK’nın 283. maddesinde düzenlenmiştir. İtiraz kanun yolunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. “*Aleyhe değiştirme yasağı*” kanun yolunda sanık lehine kabul edilmiş ceza yargılaması ilkesidir. Sanık lehine olacak şekilde kanun yoluna başvuru yapılmışsa, önceden verilmiş hüküm sanık aleyhine ağırlaştırılamayacaktır.¹³⁷ Öğretide çoğunlukla kabul gören görüş; itiraz kanun yolunda aleyhe değiştirme yasağının uygulanamayacağıdır.¹³⁸ Bu yasağın uygulanabileceğinin kabulü “*hak arama hürriyeti*” ile “*adil yargılanma ilkesine*” aykırılık oluşturacaktır. SMU’da hüküm mahkeme tarafından kurulmaktadır. CMK’nın 272. maddesine göre “*ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabilir.*” Ancak genel usul kuralından ayrı olarak, hükme karşı istinaf değil, itiraz kanun yolu düzenlenmiştir. Böylece CMK’da, mahkeme hükmüne karşı istinaf kanun yoluna başvurulacağına dair genel kuralın istisnai bir şekli düzenlenmiştir.¹³⁹ Ceza muhakemesinin genel kuralları kapsamında “*hüküm*” kavramından hareketle, hükme karşı istinaf kanun yolu düzenlenmelidir.¹⁴⁰

SONUÇ

SMU mahkemelerin iş yükünün azaltılması amacıyla klasik ceza yargılaması dışında kurgulanmıştır. İddia, savunma ve hüküm yani

¹³⁵ Ersoy, 2020, s. 862

¹³⁶ Cumhuriyet Şahin/Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku II, 10. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 192; Ersoy, 2020, s. 862

¹³⁷ Sesim S. Güleç, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağı”, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’ a Armağan, S. 21 (özel sayı), 2019, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 701-750, s. 746

¹³⁸ Uğur Ersoy, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio In Peius) Yasağı”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 383; Ersoy, 2020, s. 865

¹³⁹ Ersoy, 2020, s. 861

¹⁴⁰ Aygörmez Uğurlubay/Haydar/Korkmaz, 2019, s. 275

yargılama faaliyetinin olmadığı bir usuldür. Yargılama yapılmayarak hızlı hüküm verilmesini amaçlamaktadır. Bu usul ceza yargılamasında basit suçların muhakemesi için getirilmiştir. Basitleştirilmiş ve genel yargılamaya alternatif olma özelliği bulunan SMU, CMK'nın 250. maddesi kapsamında düzenlenmiştir. Bu düzenleme çok geneldir. Ayrıntılı düzenlemeler yönetmelikle yapılmıştır. Alt norm olan yönetmelikler, kanunun uygulanma şeklini gösterirler ve kanuna aykırı olamazlar. Kanunla düzenlenmesi gereken hususların, alt norm olan yönetmelikle düzenlenmesi kuruma yöneltilebilecek önemli eleştirilerden birisidir.

SMU'da "teklif" soruşturma işlemleri tamamlanmasından sonra yapılmaktadır. Teklif müdafii huzurunda şüpheli tarafından özgür iradesiyle kabul edilmektedir. Talepname hazırlanarak ceza belirlenmektedir. Bu aşamada şüphelinin kabul ettiği teklifin içeriğine dair bir fikri bulunmamaktadır. Çünkü henüz ceza belirlenmemiştir. Aslında şüphelinin kabul ettiği, kendisi hakkında SMU'nun uygulanmasına dair özgür irade beyanıdır. Bu sakıncalı durumun giderilmesi adına, cezanın Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenmesi sonrasında, teklifin yapılması ve SMU'nun uygulanmasını isteyip istemediğinin sorulması olmalıdır. Şüphelinin teklifi kabul etmesi halinde alacağı cezayı bilmesi, teklifin kabul veya reddi bakımından ayırt edici en önemli husustur.

Talepname içeriğinde iddianame de olduğu gibi yüklenen suç oluşturulan olaylar mevcut delillerle ilişkilendirilmelidir. Talep somut gerekçeleri içermelidir. Talepnamede olay ve suç delili olmayan bilgilere yer verilmemelidir. Mahkemece kurulacak hükmün gerekçeli olması yönünde ayrıntılı ve yeni bir düzenleme yapılması yerinde ve isabetli olacaktır.

Hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilen kişiler, erteleme süresinde, kasıtlı ve yeni bir suç işlerse erteleme kapsamındaki kamu davası açılmalıdır. Ancak bu durumda, SMU'nun uygulanabileceğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. CMK'nın 171/4. maddesinde "*kamu davası açılır*" kesin nitelikli belirlemesi sebebiyle, SMU'nun uygulanamayacağı kanaatindeyiz. Ancak hukuksal çıkarım yerine yasal bir düzenleme yapılması uygun olacaktır.

SMU'ya yönetilebilecek önemli bir eleştiri de, suçla etkin mücadele hususundaki rolüdür. Bu sistemle birlikte, şüpheli hakkında kanun maddesinde belirlenen cezadan daha azına karar verilmektedir. Cumhuriyet savcısı, TCK'nın 61/1. maddesini göz önünde tutmak suretiyle temel cezayı ve bu cezada yarı oranında indirim uygulamak suretiyle yaptırımını belirleyecektir. Temel cezanın belirlenmesinde "*suçun işleniş biçimi*", "*suçun işlenmesinde kullanılan araçlar*", "*suçun işlendiği zaman ve yer*", "*suçun konusunun önem ve değeri*", "*meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığı*", "*failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı*", "*failin güttüğü amaç ve saik*" göz önünde bulundurulacaktır. Ülkemizde, şüpheli lehine uygulama ve yüksek mahkeme içtihatları gözetilerek çoğunlukla, işlenen suçun kanuni tanımında düzenlenen cezanın alt ve üst sınırları

arasında temel ceza alt sınır esas alınmak suretiyle belirlenmektedir. Kanun metninde sayılan bazı suçlarda bu usulün uygulanması şüpheli aleyhinde sonuç doğurabilmektedir. Şöyle ki, CMK'nın 250/1, a9 bendinde düzenlenmiş olan “Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması (m. 268)” suçu, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir. SMU'ya tabidir. Şartları oluşmuşsa TCK'nın 269. maddesi kapsamında “etkin pişmanlık” hükümleri uygulanabilecektir. Ancak SMU'da etkin pişmanlığın uygulanabileceğine dair açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Farklı zamanlarda yapılacak etkin pişmanlık hallerinde cezada 1/3 ilâ 4/5 arasında indirim yapılabilecektir. Oysaki SMU'da yapılabilecek en fazla indirim cezanın 1/2 oranında olabilecektir. Bu halde şüphelinin SMU'yu kabul etmeyerek soruşturmanın genel hükümler kapsamında yürütülmesini talep etmesi halinde lehine sonuç doğurabilecektir.

CMK'nın 250/1-a maddesinde sayılan katoloğ suçların alt sınırları dikkate alındığında, hafif nitelikte suçlar olduğu ve belirlenecek sonuç cezaların çoğunun kısa süreli hapis cezaları olacağı görülmektedir. TCK'nın 49/2. maddesine göre, “hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır.” Kanununun 50 ve 51. maddesine göre, kısa süreli hapis cezalarının seçenek yaptırımlara çevrilmesi ve ertelenmesi mümkündür. CMK'nın 231. maddesi kapsamında, hükmün açıklanmasının geri bırakılması hükümleri uygulanabilir. Sonuç cezada, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun kapsamında “şartla salıverme” ve “denetimli serbestlik” hükümleri uygulanabilecektir. Bu sebeple katoloğ suçlarda cezanın, ceza infaz kurumunda infazı söz konusu olmayacaktır. Bu gerçeklik adaletsizlik ve işlenen suçlarda cezasızlık düşüncesine yol açabilecektir. Bu durum suç işlemekten kaçınma yani cezai yaptırımın caydırıcılığı gerçeğine zarar verebilecektir.

Kanunda tekerrür halinde, SMU'nun uygulanmayacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Yargılamanın hızlandırılması amaçlanırken, “mükerrer” ve “itiyadi suçlular” bakımından istisnai bir düzenleme yapılmamıştır. Bizce ceza adaletinin sağlanması bakımından yeni bir düzenleme yapılmalıdır. Tekerrür halinde SMU'nun uygulanmaması, ilk kez suç işleyen şüpheliler açısından usulün uygulanması, şüphelinin bu süreçte gösterdiği pişmanlıktan dolayı tekrar suç işlemeyeceği konusunda oluşan kanaat ayrıca dikkate alınmalıdır.

Sonuçları itibarıyla uzlaştırma kurumu, SMU'ya nazaran şüpheli lehine sonuç doğurmaktadır. Uzlaştırma hükümleri öncelikle uygulanmalıdır. Bu gerçeklik yönetmelikte düzenlenmiştir. Ancak bu düzenlemenin yönetmelik yerine üst norm olan kanunla yapılması daha uygun olurdu.

Anayasa Mahkemesi'nin, 21.04.2022 gün ve 2020/87 esas sayılı iptal kararı sonrasında, kapsam dahilindeki olup kovuşturma evresine geçilmiş veya hükme bağlanmış tüm dosyalar bakımından da seri muhakeme usulü uygulanacaktır. Kanaatimizce bu karar, ceza

muhakemesi hukukunun genel ilkelerinden olan “*derhal uygulama ilkesi*” ile uyumludur.

Tüm alternatif çözüm yollarında olduğu üzere SMU’nun getiriliş amacı, mahkemelerin üzerindeki bulunan yargılama iş yükünün azaltılmasıdır. Bu kurumun düzenlenişi genel ceza yargılaması dışında olduğundan sistem ile uyumsuzluklar görülmektedir. Kurum soruşturma safhasında değil kovuşturma safhasında uygulanmaktadır. Kovuşturma aşamasına geçilmesi gerektiğine dair düzenleme yapılmalıdır. Bu şekilde, mahkûmiyet hükmü kovuşturma aşamasında verilecektir. Verilen karar hüküm niteliğini kazanmasının yanı sıra kanun yolları bakımından da uygun bir düzenleme olacaktır. Sistemin yeniden düzenlenmesi, soruşturma aşamasının genel hükümler kapsamında ele alınması, düzenlenecek iddianame ve iddianamenin kabulünden sonra SMU’nun uygulaması yerinde olabilir. Karar kovuşturma aşamasında verileceği için uygulanacak kanun yollarına dair sorunlar ortadan kalkacaktır. Bu noktada, SMU uygulanarak verilen kararın “hüküm” olduğuna dair yasal bir düzenleme yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Aldemir H, Ceza Yargılamasında Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usulleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

Arikan C, “Türk Anayasa Hukukunda Yasama Yetkisinin Devredilmezliği İlkesi”, yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Anayasa) Anabilim Dalı, Ankara, 2011.

Aşçıoğlu Ç, “Yargıda Gerekçe Sorunu”, C. 15, S. 48, 2003, TBB Dergisi, ss. 109-116.

Atalay A Ö, “Türk Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü Ve Mukayeseli Hukuktaki Benzer Usuller”, C.2, 202,0 GSÜHFD, ss. 653-732.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Araştırma Bölümü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 6. Madde Rehberi (Adil Yargılanma Hakkı), Ankara, 2014, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanlığı Yayını

Aygörmez Uğurlubay A G/Haydar N/Korkmaz M, “Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar”, C. 1, S. 2, 2019, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 255-306.

Aygörmez A. G/Korkmaz M, Ceza Ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usulü Muhakeme Stratejileri, Onikilevha Yayınları, İstanbul, 2021.

Başlar K, Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı, Roma Yayınları, Ankara, 2005.

Baytaç A B, “Seri Muhakeme Usulü”, C. 8, S. 2, 2020, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, ss. 227-273.

Centel N ve Zafer H, Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018.

Çakmut Y Ö, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçları”, Alman - Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, C. 3, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 2010

Çulha R/Demirağ F/Oktar S/Taner G F/Tezcan D/Yenisey F, Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı, 5. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2020.

Değirmenci O, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250)”, Ocak-Haziran, 2020, Batı Adalet Dergisi, ss. 16-22, s. 21.

Demirtaş S, “Türk Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma ve Ceza Vermekten Kaçınma Eğilimi”, C. 21, S. 2, 2019, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 491-515.

Doğan K, “Cezaların Belirlenmesi Ve Bireyselleştirilmesi”, C. 2, S. 4, 2007, Ceza Hukuku Dergisi, ss. 277-304.

Doğan Ç D, “Cezanın Belirlenmesi Ve Bireyselleştirilmesinde Faile İlişkin Özel Ölçütlerin Temyiz Kanun Yolunda Denetlenmesi Sorunu”, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’ a Armağan, S.21 (özel sayı), 2019, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 1029-1058.

Dönmezer S/Sahir E, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.2, 9. Baskı, İstanbul, 1986.

Dülger M V, “Yargı Reformu: Gerçekten Bir Reform Mu?”, (<https://www.hukukihaber.net/yargi-reformu-gerçekten-bir-reform-mu-makale,7053.html>., çevrimiçi, s.e.t. 10.12.2021).

Er E, “Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, C. 3, S. 1, 2021, Yaşar Hukuk Dergisi, ss. 55-111.

Erdem R M/Şentürk C, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m. 250)”, 2019, C. 14, S. 41, Ceza Hukuku Dergisi, ss. 573-601.

Eriş A U, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Ve Uzlaştırma Eğitimi”, C. 31, S. 137, 2018, TBB Dergisi, ss. 241-270.

Ersoy U, Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değişirme (Reformatio İn Peius) Yasası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

Ersoy U, “Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, C. 28, S. 2, 2020. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 857-885.

Eser A, “Theacceleration Of Criminalproceedingsandtherights Of Theaccused: Comparativeobservations As Tothe Reform Of Criminalprocedure İn Europe”. C. 3, S. 4, 1996, Maastricht Journal of Europeanand Comparative Law, ss. 341-369

Feyzioğlu M, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, C. 48, S. 1-4, 1999, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 135-163.

Garoupa N/Stephen, H F, “Whyplea-bargainingfailstoachieveresults in somanycriminaljusticesystems”, A newframeworkforassessment.Maastricht Journal of EuropeanandComparativeLaw, C. 15, S. 3, 2008, ss. 323-358.

(<https://journals.sagepub.com/toc/maaa/15/3>, s. 323. çevrimiçi, s.e.t. 02.04.2021).

Gödekli M, “Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasası”, C. 65, S. 4, 2016, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 1815-1924.

Göktürk N, “Türk Hukuku’nda Suçların İçtimai”, C. 2, S. 1-2, 2014, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, ss. 31-59 .

Güleç S S, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değişirme (Reformatioınpeius) Yasası”, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’ a Armağan, S. 21 (özel sayı), 2019, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 701-750.

Kaşka H, “Olan Ve Olması Gereken Açısından Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Muhakeme”, C. 153, 2021, TBB Dergisi, ss. 107-167.

Kızıllarlan H, “7188 Sayılı Kanun’la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme Ve Basit Muhakeme Usulleri”, C. 14, S. 183-184, 2019, Bahçeşehir Üniversitesi H.F.D, ss. 1885-1960.

Kitapçioğlu T, Ceza Muhakemesi Kanununda Soruşturmanın Sonuçlandırılması, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Koca M, “Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı”, C. 4, S. 1-2, 2000, AÜEHFD, ss. 105-146.

Koca M, “Fikri İçtima”, C. 2, S. 4, 2007, Ceza Hukuku Dergisi, ss. 197-221.

Koca M/Üzülmez İ, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler, 3. baskı Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

Evren K/Konuralp S C, Yargı Örgütü Ve Tebligat, İ.Ü. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2019

Kunter N ve Yenisey F, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

Kurt S S, “Ceza Mahkemesi Kararlarının Devlet Memurluğundan Çıkarma Cezasına Etkisi”, C. 9, S. 17, 2021, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, ss. 383-428.

Maden M, Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012.

Özbek Ö V/Kanbur N M/Doğan K/Bacaksız P/Tepe İ, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2012.

Önok R M, “Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m. 179)”, C. 121, 2015, TBB Dergisi, ss. 157-202.

Özbek M, “Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler Ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”, C. 51, S. 2, 2002, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 121-162.

Özbudun E, Türk Anayasa Hukuku, 13. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2012.

Özen M, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

Özen M, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun İştirak Kurumuna Bakışı”, C. 20, S. 71, 2007, TBB Dergisi, ss. 239-253.

Özen M, Öğreti Ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.

Özgenç İ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007.

Öztürk B, “Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Yükümlülüğü”, C. 15, S. 1-2, 2016, İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi, ss. 413-428.

Öztürk B/Erdem R M, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

Parlar A, Açıklamalı Atıflı Ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu El Kitabı, 3. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2018.

Parlar A/Yüksel G E/Hatipoğlu M, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu Ve İspat, Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2008.

Pradel J, “Amerikan, İtalyan Ve Fransız Hukuklarıyla Karşılaştırmalı Olarak Kusurun Kabulü”, Çev.: T. Zeynep Kangal, C. 73, 2007, TBB Dergisi, ss. 217-237.

Sancar Y T, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Zincirleme Suç”, C. 20, S. 70, 2007, TBB Dergisi, ss. 244-259.

Sezer Y/İpek İ A, “Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılmasının Kamu Personel Hukukuna Etkileri”, C. 1, S. 3, 2010, TAAD, ss. 43-74.

Sözüer A, Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2020.

Şahin C, Ceza Muhakemesi Hukuku I, 9. baskı Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Şahin C ve Göktürk N, Ceza Muhakemesi Hukuku II, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Şahin, E M, “Yargılamayı Hızlandıran Bir Model Olarak Alman Ceza Muhakemesi Hukukunda Hüküm Anlaşması”, C. 11, S. 1, 2020, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 303-320.

Şık H, “Suçsuzluk Karinesi”, S. 1, 2012, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, ss. 103-145.

Taner M T, Ceza Muhakemeleri Usulü, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, Duygu Matbaası, İstanbul, 1950.

Tanrıver S, “Tabii Hâkim İlkesi Ve Medeni Yargı”, C. 104, 2013, TBB Dergisi, ss. 11-35.

Toroslu N, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

Tulay M E, “Seri Muhakeme Usulü”, C. 85, S. 2, 2020, İzmir Barosu Dergisi, ss. 117-157, s.144.

Turan H, “Adil Yargılanma Hakkının İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’ndeki Yeri Ve Önemi”, C. 84, 2009, TBB Dergisi, ss. 213-230.

Ünver Y/Hakeri H, Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

Yaşar E, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü”, C. 2, S. 65, 2020, Adalet Dergisi, ss. 255-299.

Yenisey F/Nuhoğlu A, Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Yenisey F, “Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu”, C. 19, S. 2, 2013, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 453-470.

Yetimoğlu E M, “Türk Ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuklarında Seri Muhakeme Usulüne Karşılaştırmalı Bakış”, C. 1, 2019, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 59-96.

Yılmaz Z/Apiş Ö, “Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, C. 26, S. 1, 2020, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, ss. 62-106.

Yurtcan E, Ceza Yaptırımı Ve Bireyselleştirme, Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında Türk Ceza Kanunu-Genel Hükümler, İstanbul, 1998.

Zafer H, Ceza Muhakemesi Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2019.

AYM, Anayasa Mahkemesi, E. 1967/15, K. 1967/15, R.G. 04 Kasım 1967: 12742, Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, C. 5, S. 119.

AYM, Anayasa Mahkemesi, K. 2021/16, (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210615.pdf>), çevrimiçi, e.t. 31.03.2021)

AYM, Anayasa Mahkemesi, E. 2020/87, T. 21.04.2022.

Yargıtay CGK, 2018/3-112 Esas, 2018/635, K.T. 13.12.2018, UYAP

Yargıtay 8. CD, K. 2019/6532, T. 08.05.2019, UYAP

Yargıtay 8. CD, K. 2021/15483, T. 07.06.2021, UYAP

Yargıtay 8. CD, K. 2021/16554, T. 23.06.2021, UYAP

Yargıtay 9. CD. K. 2009/4420, T. 16 Nisan 2009, UYAP

Yargıtay 12. CD, K. 2012/1754, T. 02 Şubat 2012, UYAP

Yargıtay 12. CD, K.2021/1580, T. 16 Şubat 2021, UYAP